

Telegraful Român

Anul 166 • nr. 21-24

1 și 15 iunie 2018

SFINȚII ÎN TEOLOGIA, SPIRITUALITATEA ȘI CULTUL BISERICII RĂSĂRITENE (III)

† LAURENȚIU,
Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului

2.1. Cultul sfinților în Biserica Ortodoxă

Biserica Ortodoxă aduce cinstire sfinților printr-un *cult relativ*, numit de *venerare* sau *dulie*, deosebit de *cultul absolut* de *adorare* sau *latrerie*, care se cuvine numai lui Dumnezeu. Aceeași venerare se aduce Sfinților Îngeri, Sfințelor Moaște, Sfinței Cruci și Sfințelor Icoane. Maicii Domnului, celei „binecuvântate între femei” (Lc 1, 42) pentru rodul pântecelui său, i se aduce un cult de *preacinstire*, *supravenerare* sau *hiperdulie*.

Pe Dumnezeu Îl adorăm „pentru El însuși, pentru măreția și perfecțiunea Lui, pentru faptul că El este Creatorul și Providențiatorul nostru, Stăpânul și Părintele nostru... Pe Sfinți îi cinstim nu pentru ei înșiși (pentru că și ei sunt ființe create, au fost oameni ca și noi), ci venerăm într-înșii darurile supranaturale pe care le-a dăruit Dumnezeu prin puterea sau trecerea deosebită pe care El le-a dat-o pe lângă Sine” [Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturgica generală*, p. 91-92].

Prin cinstirea sfinților noi Îl cinstim pe Însuși Dumnezeu, Izvorul sfințeniei, Care „este minunat întru sfinții Săi” (Ps 67, 36), realitate mistică exprimată în formularea liturgică a ecfonisului Utreniei: „Că sfânt ești Dumnezeul nostru și întru sfinți te odihnești și Ție slavă înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh...” [Liturgier, București, 2012, p. 92].

2.2. Canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă

Așa cum istoria nu creează personalități, ci doar le consemnează, la fel Biserica nu creează sfinți, ci doar îi *recunoaște*. De la începuturile ei, Biserica creștină a cinstit pe eroii credinței, pe *martiri*, și *sfinții* ei, întocmind liste ale acestora, numite *Martirologii*, începând cu cele locale, pe baza cărora s-au alcătuit Martirologiile generale ale Bisericii din Răsărit și din Apus. Aceste liste erau comunicate și altor comunități locale și Biserici de către cele care i-au declarat și trecut în rândul sfinților pe mucenicii lor. Alături de mucenici, în Martirologii au fost trecuți și sfinții mărturisitori ai credinței, Sfinții Apostoli, Dreptii ai Vechiului Testament, Preacuvioșii Părinți ai pustiei, Sfinții

mari Dascăli și Ierarhi ai Bisericii etc. Listele sfinților, cu consemnarea zilei trecerii lor spre viața veșnică, au stat la baza alcătuirii *calendarului creștin*. Acest procedeu numit *canonizare* [Pentru explicarea termenului *canonizare*, vezi: Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar...*, p. 82], în tradiția ortodoxă, este „*actul prin care Biserica recunoaște, declară și așază pe eroii dreptei credințe adormiți în Domnul în rândul sfinților pe care îi venerază, pe temeiul învățaturii sale dogmatice*”

[Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă*, în rev. „Ortodoxia”, II (1950), nr. 2, p. 260].

2.2.1. Semnele sfințeniei

Primul semn al sfințeniei pe care Biserica îl constata și în urma căruia îl declara și trecea în rândul sfinților pe eroii credinței era *moartea martirică*, considerată „*dovada completei lepădări de sine și mărturia cea mai sigură a credinței desăvârșite*” [Ibidem, p. 264]. Ca semn al sfințeniei era considerată și *mărturisirea statornică a dreptei credințe*, suportând amenințări, chinuri și deportări, chiar dacă mărturisitorii nu au primit moarte martirică. *Sfințenia vieții*, prin asceză, curăție,

iubire de Dumnezeu și slujirea aproapelui, superlativul moral și religios, se adaugă la semnele care stau la baza canonizării. Aceasta este urmată de învrednicirea de către Dumnezeu a acestor personalități cu *darul facerii de minuni*. Lupta pentru apărarea și biruința dreptei credințe consacră pe ostașii lui Hristos. Un alt semn al sfințeniei, ca dar de la Dumnezeu, este și *neștrăcaciunea trupului* după moarte. *Sfintele moaște* sunt însoțite întotdeauna de *semnul minunilor* care se lucrează în Biserică, prin mijlocirea sfântului făcător de minuni, ca răspuns la rugăciunile credincioșilor. Păstrarea lor ca „*izvorătoare de mir*” este o minune prin care se continuă faptele minunate săvârșite de sfinți în timpul vieții lor.

În actul de canonizare, *inițiativa* a avut-o și o are *poporul lui Dumnezeu, format din cler și credincioși*, care i-a identificat pe adevărații sfinți și i-a cinstit creân-

(continuare în p. 2)

O pastorală a lumii digitale

Teodor BACONSCHI

Dilemele etice ale inteligenței artificiale sunt enorme. De curând, în SUA, o mașină autopilotată a ucis un pieton: cine poartă răspunderea penală? Tot de curând, un robot feminin programat să socializeze, în baza unui algoritm sofisticat, a emis fraze rasiste, cu substrat eugenic. Computerele – care au înfrânt deja campionii mondiali la șah – au ajuns acum să-i umilească și pe campionii mondiali la jocul chinezesc de *Go*, socotit a fi cu mult mai complicat. Firește, în viața noastră zilnică, nu ne întâlnim încă nici cu roboți ultra-evoluati, nici cu accidente de soiul celui pomenit mai sus. În același timp, aplicațiile economice ale inteligenței artificiale sunt tot mai invazive. E clar că robotizarea activităților industriale (dar și din sfera serviciilor) va distruge zeci de milioane de joburi în lumea dezvoltată, la marginea căreia ne aflăm. Tocmai de aceea au început diverse guverne din aria bogată a planetei să mediteze la politici publice menite să înlocuiască joburile eliminate prin evoluția tehnologiei și chiar să asigure (în viitorul previzibil) un venit universal garantat. Nu s-a ajuns la o ripostă integrată și consensuală. Filozofii se mobilizează, alături de inginerii din companiile digitale globale, pentru a salva dimensiunea umană a societăților de mâine, insinuate deja, cu toate schimbările lor dramatice, în țesătura actualității.

Mi se pare că și Bisericile (de toate confesiunile) au datoria de a elabora, încă din prezent, o pastorală a lumii digitalizate. În cursul primelor revoluții industriale, mașinile erau folosite doar ca *mijloace*. De acum înainte, prin autoînvățare, ele au primit capacitatea de a urmări și *scopuri*. Aceste scopuri trebuie să rămână sub puterea

(continuare în p. 2)

Din cuprins:

Pr. Academician Mircea Păcurariu

**Preoți brașoveni și făgărășeni în închisori
și deportare în anii 1916-1918 | pagina 4**

Prof. Elena Marica

Care era credința lui Eminescu? | pagina 6

Dr. Mircea-Gheorghe Abrudan

Gramata episcopală a mitropolitului

Andrei Șaguna | paginile 7-8

SFINȚII ÎN TEOLOGIA, SPIRITUALITATEA ȘI CULTUL BISERICII RĂSĂRITENE (III)

(urmare din p. 1)

du-le un *cult neoficial, spontan*. Autoritatea bisericească supraveghează aceste manifestări de pietate liturgică, dând lămuriri credincioșilor, după caz, pentru evitarea de excese sau greșeli. Grija permanentă a Bisericii este de a se păstra nealterată credința ortodoxă, manifestată prin cultul sfinților. „Trebuie relevat faptul că Biserica n-a căutat niciodată să impună cultul vreunui sfânt, ci ea numai l-a constatat, și l-a însușit, și l-a legalizat, definindu-l mai precis. Nu există în viața Bisericii Ortodoxe nici un caz în care vreun Sinod să fi încercat a crea, a institui și a impune credincioșilor cultul vreunui sfânt neconsacrat în prealabil prin evlavia poporului” [Ibidem, p. 269-270].

Chiar dacă cineva este înzestrat cu darul facerii de minuni, recunoașterea lui ca sfânt, de către Biserică, prin actul canonizării se poate face numai după moartea celui în cauză, întrucât, în timpul vieții pământești, omul încă mai poate fi supus păcatului.

2.2.2. Condițiile canonizării

Pentru canonizarea unui sfânt trebuie îndeplinite următoarele *condiții de fond*:

a) *ortodoxia credinței*, până la moarte;
b) *preamărirea lui Dumnezeu* prin cel puțin unul dintre daruri sau puteri: *moarte martirică*; *mărturisirea dreptei credințe*, înfruntând primejdii și suplicii; *viață religioasă morală desăvârșită*; *puterea facerii de minuni*; *apărarea credinței și a Bisericii Ortodoxe*.

c) *răspândirea miresmei sfințeniei* după moarte, cinstită de credincioși prin *cultul spontan*. De la aceasta pot face excepție numai martirii.

2.2.3. Canonizarea ca act canonic și liturgic al Bisericii

Actul canonizării este precedat de împlinirea unor *lucrări pregătitoare*, a unui *tipic special* pentru proclamarea solemnă a canonizării și a unor *acte după canonizare*.

– *Actele pregătitoare* sunt următoarele:

a) alcătuirea *Dosarului de canonizare* de către „*Comisia pentru canonizare a Sinodului mitropolitan*”, în vederea constatării existenței condițiilor de fond și menționarea lor în *Studiul-Document*; b) studierea *Dosarului de canonizare* de către „*Comisia Teologică, liturgică și didactică*” a Sfântului Sinod, care face propunerea de aprobare a canonizării plenului Sfântului Sinod; c) *hotărârea Sfântului Sinod* de a se proceda la canonizarea solemnă; d) alcătuirea *Sinaxarului*, a *Acatistului* și a *Slujbei Sfântului* și aprobarea lor de către Sfântul Sinod; e) aprobarea de către Sfântul Sinod a *icoanei sfântului*; f) stabilirea de către Sfântul Sinod a *tipicului* și a *datei* canonizării solemnă; g) întocmirea *Tomosului sinodal* de canonizare, semnat de toți membrii Sfântului Sinod.

– *Tipicul canonizării solemnă* [A se vedea pe larg: Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca, *Dreptul canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. II, București, 1990, p. 189-199] constă în: pregătirea sfințelor moaște – dacă există –, săvârșirea ultimului parastas, privegherea de toată noaptea și săvârșirea Sfintei Liturghii arhieriești, în cadrul căreia se va citi *Tomosul de canonizare*. Solemnitatea se încheie cu procesiunea cu sfințele moaște și așezarea lor și a icoanei Sfântului la locul potrivit în biserică.

– *Actele următoare canonizării solemnă* sunt: publicarea *Tomosului de canonizare* și transmiterea lui tuturor Bisericilor Ortodoxe, publicarea *Vieții*, a *Acatistului* și a *Slujbei Sfântului*, înscrierea *datei* de serbare în calendar și introducerea *rânduieților liturgice* în cărțile de ritual, răspândirea *icoanei Sfântului* și atribuirea numelui Sfântului ca hram pentru biserici noi [Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinților...*, p. 272-275].

3. Rolul și importanța cultului sfinților în viața Bisericii și a credincioșilor

În viața liturgică a Bisericii, sfinții sunt chemați în rugăciune ca *mijlocitori* și *rugători* apropiați lui Dumnezeu, fiind numiți și *casnicii* sau *prietenii Lui*. „*Prin harul pe care îl au și prin rugăciunile lor, sfinții cărora noi ne rugăm ne apără și ne ocrotesc, mijlocind între noi și Dumnezeu și câștigând pentru noi mila și îndurarea lui Dumnezeu. Rămășițele pământești ale sfinților, acolo unde s-au mai păstrat, sunt sfințe moaște, pe care Biserica ne învață să le cinstim, pentru că ele conțin aceleași daruri dumnezeiești și puteri supranaturale care au însușit pe sfinți cât au fost în viață*” [Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar de cunoștințe religioase*, Editura Andreiana, Sibiu, 2010, p. 403].

Sfinții Bisericii sunt, în același timp, *modele* desăvârșite de viață creștină, pilde de urmat în împlinirea poruncilor, a iubirii lui Hristos și a slujirii aproapelui. *Ei sunt dovada de netăgăduit că sfințenia lăsată de Hristos Bisericii Sale este accesibilă și omului*, pe măsura stăruinței lui în conlucrare cu harul dumnezeiesc, pe calea mântuirii. Chipurile lor transfigurate, zugrăvite în icoane și în pictura care împodobesc locașurile de închinare, constituie o „*Evanghelie în imagini*”, care apropie sfințenia lui Dumnezeu de sufletele credincioșilor. Astfel, după natura misiunii lor, cinstim pe apostoli, martiri, cuvioși, ierarhi, mărturisitori, proroci etc., iar după istoria și geografia în care au trăit, cinstim pe sfinții epocii apostolice, pe părinții vremurilor sinoadelor ecumenice, pe sfinții capadocieni, antiohieni, apuseni, pe cei ce umplu paginile *Patericului* și pe sfinții Bisericilor locale.

Toate slujbele Bisericii Ortodoxe, Sfânta Liturghie, Laudele bisericești, Tainele și Ierurgiile sunt împodobite de imnele liturgice și duhovnicești închinare cinstirii sfinților serbați în cursul anului bisericesc. Fiecare zi din an este dedicată prăznuirii unuia sau mai multor sfinți ai Bisericii: mucenici, cuvioși, ierarhi jertfelnici, împărați sau slujitori, din diferite locuri sau timpuri, care au făcut din viața lor, prin împreună-lucrarea cu harul Sfântului Duh, o *Evanghelie vie*. Nu cinstim în sfinți natura umană căzută, ci prezența și lucrarea lui Dumnezeu în oameni. În sfinți noi nu cinstim semnele firii căzute, orgoliul sau greșelile omenești, ci în sfinți cinstim lucrarea Duhului Sfânt care iartă păcatele și care rodește în ei darurile Sale, virtuțile sufletești și iubirea Preasfintei Treimi. Spre exemplu, în Sfânta Maria Egipteanca noi nu cinstim pe femeia păcătoasă, ci pe femeia pocăită și ridicată prin pocăință și prin harul lui Dumnezeu. În viața Sfântului Apostol Pavel noi nu cinstim pe prigonitorul Saul din Tars, ci pe cel care s-a convertit și a iubit atât de mult pe Hristos pe care mai înainte îl prigonea, încât a pătimit moarte de martir pentru El.

În cultul Bisericii Ortodoxe, *părtașia noastră la frumusețea și slava sfinților*, ca rodire a harului dumnezeiesc în viața lor, capătă o intensitate deosebită prin faptul că putem vedea și ne putem apropia de chipurile lor spiritualizate, transfigurate, înfățișate în icoane. Ascultăm despre faptele *vieții lor pilduitoare* din sinaxarele și cărțile liturgice, dar putem și vedea chipurile lor pline de sfințenie în reprezentarea iconografică. Pereții locașurilor de cult ortodoxe sunt pictați cu chipurile sfinților, căci, după cum Sfânta Scriptură arată, prin cuvinte, lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu în istorie, tot așa iconografia ortodoxă arată, prin imagini și culori, aceeași lucrare mântuitoare a lui Dumnezeu în istorie, prin sfinții Săi, dar și taina vieții dumnezeiești nesticăcioase și veșnice din Împărăția lui Dumnezeu în care aceștia au intrat. Icoanele sfinților folosite în cult amintesc Bisericii rugătoare că Hristos este prezent în mijlocul ei (cf. Matei 8, 20; 18, 20).

Prezența harică a Sfinților în lucrarea tainică a Bisericii, prin imne de laudă și rugăciuni de mijlocire a ajutorului lor și prin reprezentarea lor în icoane, îi ajută și îi întărește pe credincioși în viața lor duhovnicească, prin înmulțirea virtuților sufletești, pe drumul cu Hristos spre câștigarea mântuirii.

O pastorală a lumii digitale

(urmare din p. 1)

umanității, pentru a nu i se întoarce împotriva. Știu, pare un scenariu de *science fiction*, așa cum am văzut în destule filme produse recent. Asta nu le face mai puțin realiste și amenințătoare. De ce susțin că și Ortodoxia are obligația de a prelua această problematică? Pentru că – deși creștinii sunt adesea văzuți ca paznici ai unui patrimoniu – ei trăiesc în această epocă și vor fi nevoiți să i se adapteze creator, inteligent, nu pasiv, adică prin refugiarea în discursuri de idealizare a trecutului și demonizare sumară a prezentului. Autoritatea magisterială a Bisericii va suferi dacă teologiei, apologeticii, intelectualii umaniști și inteligența tehnică din sânul trupului mistic al Domnului nu vor intra în reflecția polivalentă și interdisciplinară la care epoca noastră le provoacă. E nevoie de un dialog intens, competent, în care fiecare să-și spună punctul de vedere, aducând dezbaterii toate luminile disciplinei sale de căpătâi. Întrebările fundamentale, structurale, nu lipsesc. De pildă: este inteligența artificială (care contribuie la dezvoltarea armatelor, dar și a științelor medicale, a educației, dar și a cercetării științifice) un fenomen validabil din perspectiva antropologiei creștine? Măsoară ea înmulțirea talanților și porunca biblică de a stăpâni pământul sau e doar o formă a modernei demonii prometeice scăpate de sub control? Mulți vor spune: nu avem încă o infrastructură modernă (de la autostrăzi, până la spitale) și ne batem capul cu asemenea vapoare dileme legate de „drepturile” mașinilor sau de responsabilitatea legală a producătorilor și proprietarilor de inteligență artificială? Da, pentru că noutatea tehnologică sfidează orice frontieră fizică și tinde să se difuzeze accelerat, indiferent că ne place sau nu. Sigur, la nivel strategic, vor reacționa (și pentru noi) statele membre ale UE, ale căror corpuri de experți sunt într-o continuă alertă preventivă. Politic, confruntarea cu impactul revoluției digitale (și a transformării umanității într-un rezervor de *big data*) beneficiază de atenția cuvenită. Defazarea s-ar putea afirma tocmai în registrul pastoral, de care vorbeam. Biserica e un tot universal, intensiv, netrecător și teandric: ea are vocația de a genera o meditație cuprinzătoare despre raportul dintre Dumnezeu, om și creațiile sale în veacul 21. Iată o misiune deloc simplă, și cumva inevitabilă, la care merită să ne gândim ceva mai sistematic.

LITURGHIE • PASTORAȚIE • MĂRTURISIRE

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului

Joi, 3 mai. În Aula „Mitropolit Ioan Mețianu” de la Facultatea de Teologie din Sibiu, Înaltpreasfinția Sa a prezidat întâlnirea de lucru cu studenții facultății și profesorii de religie din județul Sibiu în vederea pregătirii *Întâlnirii Internaționale a Tinerilor Ortodocși 2018* care se va desfășura la Sibiu.

Vineri, 4 mai. A avut program de lucru la cabinet.

Duminică, 6 mai. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat un cuvânt de învățătură credincioșilor de la Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul” din municipiul Alba Iulia.

Luni, 7 mai. A avut program de audiențe. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Martți, 8 mai. A predat cursuri de Teologie Liturgică la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu.

Miercuri, 9 mai – Ziua Independenței de Stat. A fost prezent în localitatea Cristian, județul Brașov, unde a primit titlul de cetățean de onoare al comunei. Apoi, împreună cu Înaltpreasfințitul Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, și un sobor de preoți și diaconi a binecuvântat locașul de cult al schitului cu hramul „Sfântul Efreml cel Nou” din localitatea Cristian, iar apoi a participat la Sfânta Liturghie, adresând credincioșilor prezenți un cuvânt de învățătură. În aceeași zi, un convoi militar a însoțit de la Cristian raclele cu moaștele Sfântului Apostol Andrei și ale Sfinților Epictet și Astion în mai multe locuri cu semnificație istorică din Brașov, precum și la mai multe instituții din oraș, unde Înaltpreasfinția Sa a săvârșit slujbe religioase de pomenire a eroilor și martirilor jertfiți originari din aceste locuri. A par-

Vineri, 11 mai. A prezidat Colocviul teologic „Sfinții și cultul sfinților în Răsărit și Apus”, desfășurat la Academia Evanghelică din Sibiu, organizat de Mitropolia Ardealului în colaborare cu Academia Evanghelică Transilvania, Institutul German-Român „Ex fide lux” și Biblioteca teologică germano-română. În cadrul acestuia, Înaltpreasfinția Sa a prezentat referatul „Sfinții în teologia, spiritualitatea și cultul Bisericii Răsăritene”.

Duminică, 13 mai. Înaltpreasfinția Sa a oficiat împreună cu Înaltpreasfințitul Irineu, Arhiepiscopul Alba Iuliei, Înaltpreasfințitul Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, Preasfințitul Andrei, Episcopul Covasnei și Harghitei, și Preasfințitul Gurie, Episcopul Devei și Hunedoarei, slujba de tânsire a noii biserici a Mănăstirii Dumbrava, județul Alba, locaș de cult cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. La final a dat citire mesajului Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, intitulat „O nouă poartă a cerului la Mănăstirea Dumbrava” – ocrotită de Maica Domnului. Pentru vrednicia de care a dat dovadă și pentru osteneala depusă în slujba Bisericii și a semenilor aflați în nevoi, părintelui arhimandrit Vasile Crișan, duhovnicul mănăstirii, i-a fost conferită distincția „Crucea Patriarhală”, iar maicii starețe, monahia Mina Cerceș, i-a fost oferită Diploma de aleasă cinstire, din partea Părintelui Patriarh Daniel.

Luni, 14 mai. A avut program de audiențe. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului.

Duminică, 20 mai. A oficiat slujba de sfințire a bisericii cu hramul „Sfânta Treime” din localitatea Cața, protopopiatul Rupea, jud. Brașov. A oficiat Sfânta Liturghie și a adresat un cuvânt de învățătură credincioșilor prezenți. În cadrul Sfintei Liturghii, diaconul Emanuel Lucian Stupu a fost hirotonit preot pentru Parohia Comăna de Jos, Protopopiatul Rupea. La sfârșit, l-a hirotesit *iconom* pe P.C. pr. paroh Gheorghe Varga, iar principalilor ctitori și binefăcători le-a acordat acte de cinstire.

Luni, 21 mai – Sfinții Împărați Constantin și Elena. A liturghisit împreună cu un sobor de preoți și diaconi la altarul de vară al Mănăstirii „Sfântul Gheorghe” din Bunești, județul Brașov. A adresat credincioșilor prezenți cuvânt de învățătură. În cadrul Sfintei Liturghii, diaconul Ștefan Cristian Voinicu a fost hirotonit preot pentru Parohia Augustin, județul Brașov.

Martți, 22 mai. A participat la Simpozionul „Unirea din 1918. Marea împlinire”, desfășurat la Cercul Militar din Sibiu, unde a susținut prelegerea intitulată „Unitatea de credință și de neam. Centenarul Marii Uniri”.

Miercuri, 23 mai. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului. A avut program de lucru la cabinet.

Joi, 24 – Vineri, 25 mai. A participat la ședința de lucru a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, desfășurată la Sala Sinodală din Reședința Patriarhală, sub președinția Preafericitului Părinte Patriarh Daniel.

Duminică, 27 mai – Duminica Pogorării Duhului Sfânt. A slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Mitropolitană din Sibiu și a adresat credincioșilor prezenți un cuvânt de învățătură. În cadrul Sfintei Liturghii, l-a hirotonit pe diaconul Valentin-Viorel Badiu întru preot pentru Parohia Ludișor, Protopopiatul Făgăraș 2, județul Brașov.

Luni, 28 mai – Praznicul Sfintei Treimi. Cu prilejul hramului Catedralei Mitropolitane din Sibiu, Înaltpreasfinția Sa a slujit Sfânta Liturghie împreună cu Înaltpreasfințitul Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, Preasfințitul Sofronie, Episcopul Oradiei, Preasfințitul Visarion, Episcopul Tulcii și Preasfințitul Ilarion Făgărașanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului. A adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură.

Martți, 29 mai. A predat cursuri de Teologie Liturgică la Facultatea de Teologie din Sibiu.

Miercuri, 30 mai. A prezidat ședința Comitetului de organizare a *Întâlnirii Tineretului Ortodox de la Sibiu 2018*.

Joi, 31 mai. A prezidat ședința Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Sibiului. A avut program de lucru la cabinet.

Pr. Dr. Cristian VAIDA

ticipat la sesiunea de comunicării științifice cu tema „Centenarul Marii Uniri”, eveniment desfășurat la Biserica „Schimbarea la Față” din Brașov. A participat la vernisajul „Pași spre Marea Unire. Jertfă, statalitate și identitate națională” organizat la Muzeul „Prima Școală Românească” de la Biserica „Sfântul Nicolae” din Șcheii Brașovului.

Joi, 10 mai. La Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu, Înaltpreasfinția Sa a oficiat slujba de *Te-Deum*, care a marcat începutul *Întâlnirii preoților militari* care activează în cadrul Statului Major al Forțelor Terestre din România. A adresat celor prezenți un cuvânt de binecuvântare.

Martți, 15 mai. A predat cursuri de Teologie Liturgică la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu.

Miercuri, 16 mai. A avut program de lucru la cabinet.

Joi, 17 mai – Praznicul Înălțării Domnului. A oficiat slujba de sfințire a altarului de vară al Schitului „Înălțarea Domnului” din localitatea Veștem, județul Sibiu. A slujit Sfânta Liturghie și a adresat un cuvânt de învățătură credincioșilor prezenți. În cadrul Sfintei Liturghii, Înaltpreasfinția Sa l-a hirotonit preot pe diaconul Alexandru Rareș Armie pentru Parohia Șoala, Protopopiatul Mediaș.

Vineri, 18 mai. A avut program de lucru la cabinet.

Pr. Academician
MIRCEA PĂCURARIU

Ca și în cazul preoților sibieni, mulți preoți din fostele județe Brașov și Făgăraș au trecut prin mari suferințe, fie în închisori, fie în deportare în județul Șoproon. Alții au fost nevoiți să se refugieze dincolo de Carpați, după ce trupele românești intrate în Transilvania pe Valea Oltului sau pe valea Prahovei au fost silite să se retragă. Vom consemna în paginile de față numele preoților închiși sau deportați din județul Brașov în configurația sa de azi.

Preoți în închisori: *Ioan Bercan*, protopop în Rupea (închis la Brașov încă din 1914, bătut și schingiuit încât a înnebunit și la scurt timp a murit); *George Boeriu* din Telechi Recea (arestat în Câmpulung Muscel împreună cu soția și închis la Brașov și Făgăraș până la 29 noiembrie 1917, când a trecut la cele veșnice); *Ioan Bogdan sr* din Zizin (închis un an la Brașov, Târgu Mureș și Cluj); *Ioan Bogdan jr* din Zizin (retras cu armata română, arestat în București de autoritățile germane de ocupație și închis la Brașov, Sibiu și Cluj); *Ioan Capătă* din Șona (condamnat la cinci ani de închisoare, închis la Cluj din 16 mai 1917 până în 28 mai 1918); *Iosif Cațavei* din Lisa (condamnat la patru ani de închisoare, 1 octombrie 1916, mort în detenție la 14 ianuarie 1918); *David Coman* din Vama Buzăului (refugiat la Buzău, unde a fost arestat și închis la Brașov și Cluj din martie 1917 până în octombrie 1917, apoi deportat în județul Șoproon); *Ioan Dumitrescu* din Hălmeag (condamnat la doi ani de închisoare, executat la Târgu Mureș timp de 11 luni, iar din decembrie 1917 înrolat ca simplu soldat în Regimentul 24 honvezi din Mezötur-Ungaria); *Toma*

Frates din Baci (închis trei luni la Brașov, a înnebunit în închisoare); *Mihail Garcea* din Veneția de Jos (condamnat la opt ani și jumătate, închis la Cluj, eliberat la 2 noiembrie 1918, dar la 2 decembrie 1918 a murit, în vârstă de 48 de ani); *Ioan Gavrilesco* din Tântari (azi Dumbrăvița; arestat la 7 ianuarie 1917 în Urziceni, închis la Făgăraș, Târgu Mureș și Cluj, până în 4 decembrie 1917; a murit în 1921 și au rămas șapte copii orfani); *Damaschin Ghircoiasu* din Bucium (închis la Cluj, 11 ianuarie 1918-23 octombrie 1918); *Ilarie Gonțea* din Tântari, azi Dumbrăvița (închis la Făgăraș, Târgu Mureș și Cluj, 5 ianuarie 1917-15 aprilie 1918); *Dumitru Greceanu* din Hărman (închis la Cluj, octombrie 1915-octombrie 1918, deși fusese condamnat doar la cinci luni); *Ioan Leucă* din Mercheașa (condamnat la patru ani temniță grea, închis la Cluj, noiembrie 1916-1 noiembrie 1918); *Ioan Marin* din Rotbav, închis la Brașov și Cluj, 21 noiembrie 1916-25 mai 1917); *Ioan Maximilian* din Brașov-Stupini (închis la Cluj și Oradea, decembrie 1916-decembrie 1917); *Iosif Maximilian* din Brașov Vechiu (un an, nu se știe unde); *Cornel Măeruşan* din Crizbav (șapte luni la Brașov și Cluj); *Iosif Micu* din Feldioara, împreună cu preoteasa Maria (condamnați la trei ani și trei luni, respectiv doi ani și două luni; închiși la Brașov și Cluj din 3 iunie 1917 până în martie și noiembrie 1918); *Ioan Mihăilă* din Dăișoara (închis la Odorhei în octombrie-noiembrie 1916, apoi la Aiud, 20 aprilie 1918-3 noiembrie 1918); *Ioan Modroiu* din Vama Buzăului (condamnat la patru ani de temniță grea, acuzat de „spionaj în favoarea României”; 14 ianuarie 1916 – grațiat

la 23 octombrie 1918); *Nicolae Munteanu* din Lisa (arestat la 1 octombrie 1916; condamnat la patru ani de închisoare, mort la 17 martie 1917 în Cluj); *Aurel Mușat* din Ucea de Sus (arestat la 21 mai 1916, închis la Brașov și Târgu Mureș, iar din 25 decembrie 1916, deportat în județul Șoproon până în 5 iunie 1917); *Ioan Nan* din Sânpetru (arestat la 22 octombrie 1915, acuzat de „spionaj în favoarea României”, închis la Brașov, Oradea și Cluj; grațiat 23 octombrie 1918); *Ioan Pop* din Sâmbăta de Sus (refugiat în Moldova și Rusia, apoi închis la Cluj în august-octombrie 1918); *Lazăr Popa* din Șinca Nouă (condamnat la 8 ani temniță grea, pentru „trădare” de patrie; închis la Cluj, 15 ianuarie 1917-octombrie 1918); *Ioan Popița* din Comana de Jos (închis la Cluj, noiembrie 1917-noiembrie 1918); *Andrei Radeș* din Berivoii Mici (refugiat în România, arestat la Craiova, închis acolo, apoi în Brașov și Făgăraș); *Ilarie Reit* din Bran-Poartă (arestat în august 1916 și închis opt luni la Cluj; reușește să se refugieze în România, unde s-a înrolat ca preot militar); *Dumitru Tătulea* din Bran-Predeal (arestat în august 1916, închis opt luni la Brașov, apoi cu domiciliu forțat în Măeruş, până în noiembrie 1918); *Dionisie Turcu* din Șoarș (închis la Sighișoara, dar nu se știe cât timp). Tot aici trebuie să-l consemnăm pe cunoscutul compozitor și dirijor *Gheorghe Dima*, profesor la Liceul ortodox „Andrei Șaguna” din Brașov și fost profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu. El se refugieze la București, dar acolo a fost arestat de autoritățile germane de ocupație și trimis în închisoarea de la Cluj, unde a stat timp de aproape 15 luni.

Șaguna și Pușcariu la înființarea ASTREI – o prietenie din satul Veneția de Jos, județul Brașov

Studiu dedicat Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 și făuritorilor ei (I)

Se împlinesc o sută de ani de la unirea Transilvaniei cu România. Evenimentul s-a petrecut faptic la 1 decembrie 1918, pecetluit prin Tratatul de la Trianon, semnat în 4 iunie 1920.

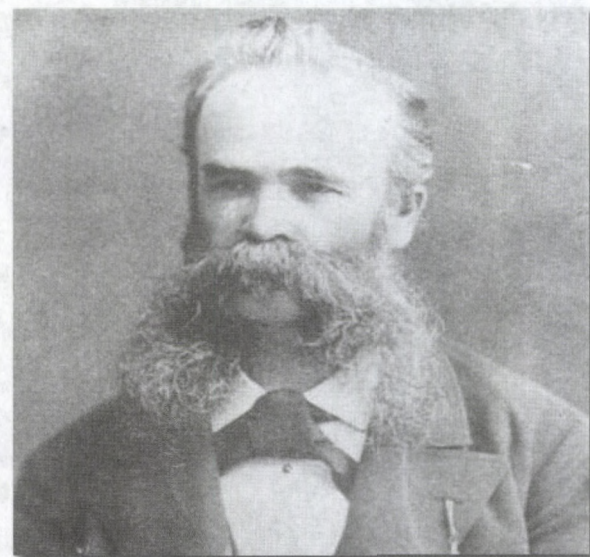
Momentul înființării Asociației Transilvane pentru Literatură și Cultura poporului român sau, mai simplu, **ASTRA** reprezintă unul din pilonii principali pe care se reazemă Marea Unire de la 1918 [Pop, Ioan Aurel; Bolovan, Ioan *Istoria Transilvaniei*, ediția a II-a, Cluj-Napoca, 2016, p. 285-293], pentru care a trudit enorm Ioan Cavaler de Pușcariu, pretor (șef de administrație și poliție) la Veneția de Jos, în colaborare cu marele mitropolit, Sfântul Ierarh Andrei Șaguna, cu care a avut o lungă și fructuoasă prietenie.

Intimitatea unei prietenii

Marele istoric șagunist Ioan Lupaș, în *Mitropolitul Andrei Șaguna – monografie istorică*, are o remarcă surprinzătoare: „corespondența [lui Ioan cavaler de Pușcariu, n.n.] cu Șaguna e dintre cele mai interesante” [Lupaș, Dr. Ioan *Mitropolitul Andrei Șaguna – monografie istorică*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1911, p. 242]. Să redăm un mesaj intim dintre cei doi, pe care îl vor înțelege cel mai bine clericii, mai ales că vine de la Mitropolitul Andrei Șaguna către un laic, Pușcariu: „eu tot scad în putere fizică; astăzi am slujit în capela domestică, căci am avut de a sfinți pe un cleric, și eram așa de slab, încât abia am putut săvârși slujba dumnezeiască. Nu face nimic, eu sunt gata cu toate ale mele, și odihnit și liniștit aștept ceea ce trebuie să se întâmple” [Ibidem, p. 314. Inclusiv mitropolitul Antonie Plămădeală îl consideră pe Ioan Pușcariu prieten al lui Șaguna (*ASTRA – ctitorii și ctitoriile ei*, Sibiu, 1987, p. 45)] După un an și jumătate, vrednicul ierarh va părăsi lumea vremelnică pentru cea veșnică, intrând definitiv în panteonul protectorilor românilor ardeleni.

Am subliniat acest aspect pentru că în anii în care Ioan Pușcariu corespundea intim cu Mitropolitul Andrei Șaguna ocupa funcția de **pretor la Veneția de Jos** (un fel de șef al administrației și al poliției) în perioada absolutistă a istoriei Transilvane, mai exact între 21 noiembrie 1854 și 25 ianuarie 1862, anii cei mai grei pentru națiunea majoritară supusă din Transilvania [Josan, Nicolae, *Ioan Pușcariu (1824-1911). Viața și activitatea*, Alba Iulia, 1997, p. 43-50]. „Competența sa [în această funcție, n.n.] i-au atras elogiile superiorilor și faima de funcționar militant pentru emanciparea neamului său” [Iuga de Săliște, Vasile *Ioan Cavaler de Pușcariu – schiță biografică*, apud Ioan Cavaler de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, ediția a II-a, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2003, p. 24]

Ca să întărim cele de mai sus, folosim și memoriile lui Ioan Cavaler de Pușcariu, unde povestește o întâmplare petrecută în 1870 „într-o căruță de poștă”, fiind împreună cu mitropolitul Șaguna, după Dieta de la Cluj: „Când eram în vârful dealului între Apold și Săliște, unde mai mulți lucrători diregeau drumul, caii de la căruța poștii se speriară de o zeghe neagră, ce o lăsă un lucrător la marginea drumului, și căruța poștii se răsturnă cu noi. De abia puturăm să ieșim. Nu e semn bun de ce am izbutit la Cluj – zisei eu. Ba e semn bun, răspunse Șaguna că nu ne-am răsturnat în prăpastia ce se începea tocmai lângă locul răsturnării” [Pușcariu, Ioan cavaler de, *Notițe despre întâmplările contemporane*, Sibiu, 1913 (220 de pagini), p. 94, nota 1]. Ba mai mult, Sfântul Ierarh i se plânge lui Pușcariu de activitatea proastă a profesorilor de teologie de la Sibiu: „afară de profesură își ocupă timpul lor cu specule, cum să-și facă parale” [Abrudan, Mircea-Gheorghe, *Ortodoxie și Luteranism în Transilvania între Revoluția pașoptistă și Marea Unire*, Ed. Andreiana/Presa Universitară Clujeană,

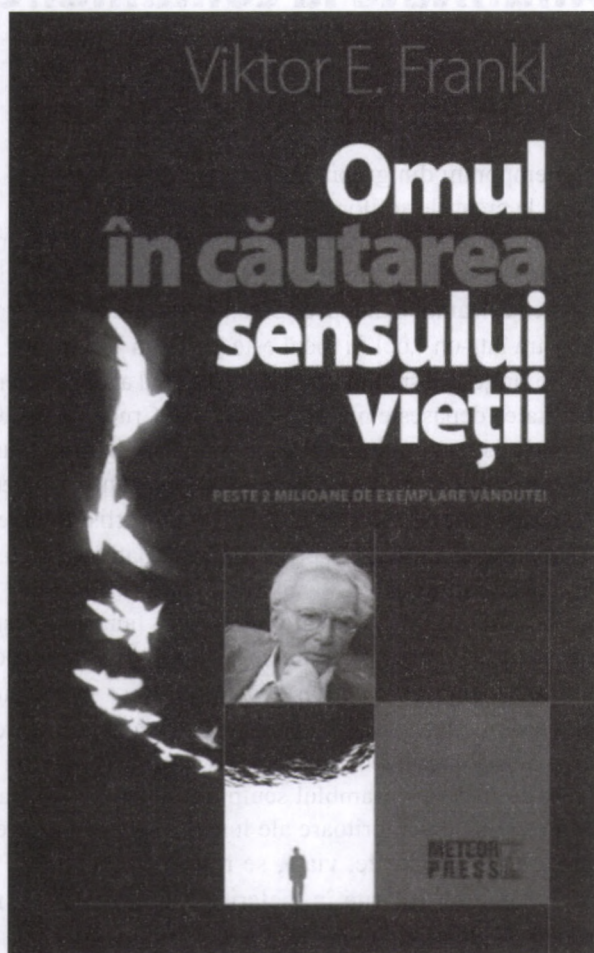

Ioan cavaler de Pușcariu - portret

Sibiu/Cluj-Napoca, 2015, p. 237]. Suntem convinși că nu toată corespondența Șaguna-Pușcariu s-a desfășurat în timpul activității lui Pușcariu la Veneția de Jos, dar o redăm și ca să subliniem importanța prieteniei dintre cei doi.

De altfel, „Revista Teologică” a Mitropoliei Ardealului edita în numărul 3 din 1912 un articol omagial dedicat lui Ioan Cavaler de Pușcariu, ce scoate în evidență marea lui însemnătate pentru poporul ardelean și dănuirea lui în teritoriul intracarpatic. Printre multe altele, autorul Verax spune următoarele: „cine va cerceta trecutul poporului nostru de la 1848 încoace, va afla, desigur, pe fiecare pagină numele lui Ioan Pușcariu. [...] Se bucura de o deosebită prietenie și considerație din partea Mitropolitului Șaguna” [Verax, † Ioan cav. de Pușcariu, „Revista Teologică”, Sibiu, An.VI, nr. 3/1912, p. 84].

Pr. Alexandru SOCACIU

Într-o ordine nu foarte ordonată a abordării dia-risticii demne de parcurs și de studiat, după *Jurnalul scoțian* propus cu ceva timp în urmă, îmi îndrept și vă atrag atenția asupra unui alt jurnal de autor, unul completat printr-o parte a doua teoretică, ce poate fi foarte folositoare în contemporaneitate. Călătoria pe șoseaua dintre *terapia de canapea* sau psihanaliza de școală freudiană și *psihologia individuală* de sorginte *adleriană* găsește o schimbare de sens, o re poziționare în raport cu omul, dar și cu timpul (primele două concentrându-se pe trecut), în psihoterapia în căutarea sensului sau *logoterapia* propusă de Viktor E. Frankl. Este cu atât mai interesant cu cât această nouă formă de psihoterapie este expusă pornind de la un jurnal al suferinței, jurnalul anilor petrecuți în lagărele de la Auschwitz.

Omul în căutarea sensului vieții, traducere a cărții lui Viktor E. Frankl (1984), apărută mai întâi în 2009, reeditată în 2017, la Meteor Press, este împărțită în două capitole, *Experiențe din lagărul de concentrare* și *Logoterapia pe scurt*. Ajunsă la a 73-a ediție în limba engleză în anul 1984 – ediția tradusă în limba română, cartea lui Frankl a devenit un punct de reper al poveștii de groază despre Auschwitz. Experiența și experiențele trecute prin filtru propriu în prima parte a acestei cărți au un mare impact asupra cititorului, în ciuda fundalului deja cunoscut și al unei abordări deja în gardă. Ne aflăm în anul 2018; am citit, am auzit și am vizionat multe despre perioada descrisă de autor; de aceea ar trebui să nu ne mai înspăimânte povestea lagărului. Însă, probabil mai ales în cazul nostru, al românilor – trecuți ca națiune prin lagăre și închisori poate nu de o aceeași finalitate, dar de o cruzime și de o intensitate măcar asemănătoare –, episoadele prezentate aici nu pot rămâne fără ecou, nu pot trece fără a ne marca. Cu atât mai mult cu cât le punem și în lumina creștinismului și a Învierii, a iubirii jertfelnice și îndelung-răbdătoare.

Deținutul numărul 119 104 nu a fost dus într-unul dintre marile lagăre, în care se murea prin gazare. În cea mai mare parte a timpului a săpat și a montat șine de tren. O singură dată a fost pus să sape de unul singur un tunel pe sub un drum, pentru o con-

Terapia foamei și a visului

cronică de carte

ductă de apă. Majoritatea deținuților, niște numere, nu oameni, erau împărțiți în echipe, mărșăluiau – indiferent de vreme – către locul unde erau repartizați și săpau/munceau până la epuizare. Rareori, foarte puțini aveau șansa să muncească în interior, în vreo fabrică. Frigul și foamea, înghesuiala și mizeria erau ceva obișnuit, făceau parte din experiența zilnică a unui condamnat de la Auschwitz. Singurele premii erau niște cupoane oferite de firmele contractante – cu acestea își puteau procura un pic mai multă mâncare – plus țigările, obiect de schimb sau de încheiere de capitol. Frankl povestește că unii își păstrau țigările până când le era clar că nu mai scapă, până când voința de a trăi îi părăsea și priveau cu seninătate perspectiva morții prin fum. Mărturia înfometării este una cutremurătoare: „Când se epuiză ultimele straturi de grăsime subcutanată. Iar noi arătam ca niște schelete travestite în piele și zdrențe, am putut urmări cum trupul se devora pe sine însuși. Organismul își digera propriile proteine, iar mușchii se topeau. Corpul nu mai avea atunci puterea să reziste. Unul câte unul, membrii micii comunități din baraca noastră s-au dus. Oricare dintre noi putea calcula cu destulă precizie cine era viitoarea victimă și când urma să-i vină lui însuși rândul”. Singura evadare, după cum spune autorul, era în vis. În timpul somnului, fiecare putea fi oriunde și putea avea orice – inclusiv accesul la orice fel de mâncare –, nevoia cea mai acută în detenție. I se mai pare interesant că, spre deosebire de armată sau de alte tabere de acest gen, în prezența exclusivă a bărbaților, unde perversiunile sexuale sunt ceva comun, omul din lagăr aproape că nu mai putea fi numit ființă sexuală, oamenii lucrau, dormeau unul lângă altul, unul într-altul, fără nici o tendință spre a-și manifesta sexualitatea.

Bazată pe o teorie dinainte de viața în lagăr, psihoterapia în căutarea sensului, logoterapia, pe care o descrie pe scurt în partea a doua a cărții, găsește un sprijin real în experiența prin care trece Frankl în anii de detenție. Aceasta, cu atât mai mult cu cât aducerea aminte și repetarea acestei teorii în minte și prin diverse mijloace mnemotehnice îl ajută să își păstreze mintea limpede, îi dă un sens experienței. De aceea nici nu este de mirare faptul că multe dintre cele prezentate ca secvențe ale teoriei sale, în capitolul al doilea, sunt exemplificate prin episoade din timpul vieții de lagăr. Acestea sunt completate prin istorisirea unor întâmplări cu pacienții săi din viața de după Auschwitz. Voința de sens, sensul suferinței, sensul dragostei, sensul suprem sunt numai câteva puncte pe care se sprijină logoterapia – această a treia școală vieneză de psihoterapie, întemeiată de Viktor E. Frankl.

Pentru o înțelegere mai bună și – cred eu – pentru o folosire (nevoia fiind resimțită) a experienței autorului în activitatea pastorală, vă recomand să citiți nu numai această carte a lui Frankl, ci și altele dintre cele 39 ale sale, *logoterapia* fiind o școală ale cărei teorii ar trebui măcar cercetate.

Viktor E. Frankl, *Omul în căutarea sensului vieții*, Ed. Meteor Press, București, 2017, 174 p.

Pr. Dr. Daniel PUIA-DUMITRESCU

Tripticul, între pietate și economia culturii

Cuvântul *triptic* trimite la mediul ecleziastic, la lumea practicii semiotice religioase. Întâlnim această practică inclusiv în teatru, în textul literar al acestuia, iar *Lorenzaccio*, de Alfred de Musset (1834), cu acțiunea în Florența secolului al XVI-lea, cea a dinastiei de Medici, este poate cel mai adecvat exemplu în acest sens, fiind o piesă de teatru scrisă spre a fi citită, nu jucată (Gerda Taranow, *Sarah Bernhardt. The Art Within the Legend*, Princeton, Princeton University Press, 1972, p. 158). *Triptic* vine din lumea greacă, însemnând o lucrare de artă – de obicei, pictură pe lemn – structurată în trei părți. Apărut în arta creștină timpurie, tripticul va ajunge tipar standard în Evul Mediu, atât în lumea ortodoxă, cât și în cea catolică (Celestina Albișor Romocian în *Think Colour*). Cel mai vechi triptic de pe teritoriul de azi al României este cel al Bisericii fortificate din Prejmer, din județul Brașov, datat între 1450 și 1460. De reținut, în context, faptul că ansamblul arhitectonic al Bisericii fortificate din Prejmer a primit statut de patrimoniu UNESCO în 1999.

S-a afirmat până nu demult că Ștefan cel Mare și Sfânt (1457 și 1504) ar fi purtat cu sine, inclusiv în războaie, un *triptic* – Iisus Hristos în centru, avându-i, de o parte și de alta, pe Maica Domnului și pe Sf. Ioan Botezătorul, compoziție numită *Deisis* – păstrat la Mănăstirea Putna. Să-l „ascultăm” mai întâi pe Sădoveanu, ce ne istorisește în *Frații Jderi*, apoi să facem apel la părerea specialiștilor: *Vodă intră în cămara lui obișnuită, unde primea pe dregătorii cei mai de credință și unde avea plăcerea să poruncească diacilor să scrie [...] În păreute dînspre răsărit, iconostasul de argint, cu candelă, alcătuit din trei bucăți ce se puteau închide una peste alta. Acest iconostas, lucrat de argintarii din Cafa și sfințit de egumenul Varlaam în Mănăstirea Zografu la Muntele Atonului, întovărășea pe Măria Sa în expediții și-n taberi (Mihail Sădoveanu, *Frații Jderi*, București, 1963, p. 70-71). Numai că istoria acestui triptic e mai bogată – dacă nu mai încălce: *dezvoltări necontrolate ale unei așa-zise „tradiții populare”, în care se amestecă fără discernământ elemente de ficțiune literară cu reconstituiri posibile (Maria Magdalena Székely) – specialiștii afirmând că este o piesă care a aparținut lui Ilie Herescu, mare medelnicer, primită ori cumpărată înainte de 1781. Donația către mănăstire s-a petrecut după 1796, anul când a fost alcătuit un inventar la Putna, în care tripticul nu apare, și înainte de 1863, de când datează primul său număr de inventar, cu mențiunea că nu se știe cum a ajuns tripticul la Putna (Maria Magdalena Székely, *Tripticul „lui Ștefan cel Mare” de la Mănăstirea Putna*, <https://www.analeleputnei.ro/wp-content/uploads/2011/08/II-2006-1-2-p.105-110-Maria-Magdalena-Szekely.pdf>, accesat 18.04.2018).**

În lumea artei contemporane, *tripticul* capătă conotații aparte, în sensul că, dezvoltat inițial în arta fotografică, este experimentat prin abordări artistice care includ fie imagini separate cu statut de variante ale unei singure teme, fie o imagine secvențializată în trei (Celestina Albișor Romocian în *Think Colour*). În principiu, dar și în practică, operele de artă, inclusiv cele din categoria *triptic*, sunt investiții de capital cu valoare permanent ascendentă, numai că sunt atipice, motiv pentru care atât scoțianul Adam Smith (1813-1893), cât și David Ricardo (1772-1823), fondatorii teoriilor financiare, le-au negat pur și simplu existența. Dimpotrivă, studiile recente despre *economia culturii* recunosc atât o industrie culturală, cât și o capitalizare prin opere de artă (Nicu Ilie, *Arta, marele „bubble” (1). Un triptic dogmatic și o concluzie-filosofie pop*, în „Cultura”, Fundația Culturală Română, nr. 318, 7.04.2011 (<http://revistacultura.ro/nou/2011/04/arta-marele-%E2%80%99Ebubble%E2%80%99C1-un-triptic-dogmatic-si-o-concluzie/>, accesat 18.04.2018). Un singur exemplu: în noiembrie 2013, tripticul *Three Studies of Lucian Freud*, pictat de Francis Bacon în 1969, a fost adjudecat pentru suma record de 142 milioane de dolari, la o licitație organizată la New York, unde s-a pornit de la 80 de milioane. Expuse, cu prilejul *Retrospectivei Bacon*, la Grand Palais, Paris, între 1971-1972, cele trei tablouri au fost separate la mijlocul anilor '70, ca ulterior să fie reunite. Importanța tripticului este dată atât de cariera pictorului, cât și de prestigiul celui portretizat. Francis Bacon (1909-1992), artist celebru de sorginte irlandeză, tematizează suferința corpului omenesc, deformat de violența vieții cotidiene (cea a *fetidului cotidian* – Andrei Pleșu). Lucien Freud (1922-2011) a fost nepotul celebrului psihanalist Sigmund Freud, fiind inițiatorul și susținătorul reintroducerii picturii figurative după cel de-al Doilea Război. Celebru este autopotretul său din 1993, în care apare sub forma unui om în vârstă ce amenință cu periuața de dinți ca și când ar amenința cu o armă. (Teodora Nicolau, *Record mondial. Un triptic devine cea mai scumpă operă de artă vândută vreodată la o licitație*, Dnews, 13.11.2013 (<http://www.descopera.ro/dnews/11674051-record-mondial-un-triptic-devine-cea-mai-scupa-opera-de-arta-vanduta-vreodata-la-licitatie-fotovideo>, accesat 18.04.2018).

Dr. Constantin Ittu

Expoziția itinerantă și conferințele „Crucea – de la comunitate la comuniune” – 100 de cruci la 100 de ani

Crucea – antropologia speranței

Am parcurs expoziția aceasta cu o mare bucurie, pentru că obiectele, vechi și noi, și lucrările artiștilor consacrați, au avut darul să inspire Rugăciunea privirii, a pătrunderii înțelesurilor și a Comuniunii cu cele de Sus! Iată o cale de a cinsti 100 de ani de Românie Mare, rotundă ca o Grădină a Maicii Domnului, rotunjindu-ne spiritele întru bucuria viețuirii ca neam liber! Și o mențione, de care nu trebuie să ne sfîim: chiar dacă în lume România nu mai este, vremelnic, rotundă, în sufletele noastre ea rămâne la fel de mare ca în vremea Sfintei Încoronări de la Alba Iulia.

Libertatea este darul acestui eveniment artistic – pentru că ne dezvăluie prezentul continuu al evenimentului spiritual, libertatea de a asuma Crucea ca o formă interioară, durabilă, pentru viața românească.

În acest context aniversar, nu putem lăsa la o parte starea de astăzi a țării și a etniei, realități creștine aflate sub vremi tot mai potrivnice...

Acad. Profesor Ioan Aurel Pop ne avertizează, în aceste momente istorice, că românii trebuie să fie „în Europa, alături de francezi, germani, polonezi...” Dar, românii au probleme de integrare în Europa „nu fiindcă nu ar fi destul de europeni, ci pentru că nu mai știu să fie români !!” De aceea, asemenea expoziții sunt binevenite, arătând celor tineri și arătând și străinilor modelul nostru de civilizație – model statornic CREȘTIN!

În Sibiu, expoziția a prilejuit și o extraordinară seară de dialog creștin, în jurul unor scurte cuvântări pe tema Crucii, susținute din partea organizatorilor de doamna Dana

Prieteasa de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj, iar din partea gazdelor de Părintele prof.dr. Constantin Necula, doamna etnolog dr. Mirela Crețu, cercetătoare la Muzeul național ASTRA și Părintele George Piț, moderator. Prezentările s-au structurat mai mult în formă de dialog cu sala, plină de tineri studiosi, și au avut ca temă generică „Crucea – axa satului românesc de odinioară”.

Tema fertilă s-a așezat în contextul general al expoziției și a luminat orizonturi complementare, lămurind realitatea că așezările românești tradiționale se instalau organic în peisajul cultural strămoșesc, dar statornicia și durabilitatea structurii lor erau asigurate de axa spirituală creștină, de comuniunea între oameni și comuniunea cu cele sfinte! O cunoscută paradigmă prin care putem adevăra cum „cele nevăzute... cele din inimă” ridică așezarea de piatră și lemn, întru care locuiește Comunitatea!

La Casa Artelor din centrul Sibiului am verificat și cu acest prilej că sălile de sus ale acestei clădiri medievale există tocmai pentru asemenea evenimente – de la reușita scenografică a structurării pieselor în „instalații de obiecte și sugestii spirituale” și până la succesul de public neașteptat, mai ales în seara porților deschise, la două zile de la Înălțare.

Se poate spune chiar că, de această dată, am avut demonstrația faptului că se poate organiza o expoziție numai cu CAPODOPERE! Cu atât mai mult cu cât a fost o comuniune mirabilă între creațiile tradiționale anonime (piese de etnografie, fotografii de la cumpăna secolelor XIX și XX – colecția sibianului Fischer) și operele artiștilor

contemporani din grupul Prolog, dintre cei apropiați lor, până la creațiile soților Vasile Gorduz – Silvia Radu.

Iată că se poate realiza ambientul prin care chiar un public grăbit-decreștinat poate integra realitatea Crucii în existența neamului, faptul că Semnul creștin ESTE așezarea noastră într-un Loc! Și locul este prezența Domnului!

Se simțea, în spațiul multi-dimensional al expoziției, că realitatea depășește materia, că brațele Crucii ne situează la intersecția lumilor, unde ne putem ruga, adică unde putem intra în comuniune cu straturile lumii nevăzute. Această comuniune este miza efortului artistic, care ne aduce Duhul aproape – prin inspirația dată artistului de la rădăcinile Vieții.

Mai era și binecuvântarea prezenței familiei creștine (de-aceia și rămasă familie, deși soțul s-a mutat la Domnul) a artiștilor Silvia Radu și Vasile Gorduz – prin care se putea simți murmurul basoreliefulor cu chipuri îngerești, care atestă comunicarea peste fire a Silviei cu arheii ceterelor de sus; iar ansamblul sculpturilor gorduziene, aducând semnele nemuritoare ale lumilor spirituale, care ne modelează gândurile, viața, se roteau în centrul de focal expoziției! Smerite în materialitatea lor, cu atât mai pregnante în spirit și mesaj!

Și peste toate, plutea duhul brâncușian desprins din misterul stâlpilor funerari, ca niște desfășurări de semne-sunete, adunate din atelierul parizian – spre a le revărsa în panteonul geniului românesc. Geniul care a așezat pecetea Crucii pe trupul acestei țări – printr-o Poartă și o Coloană!

Arhitect Dorin I. Boilă / Sibiu

Repetatele apeluri ale donatiștilor la intervenția lui Constantin cel Mare au avut inevitabil efecte din prisma dreptului civil asupra proprietății, întrucât, pronunțându-se în favoarea episcopului Cecilian, împăratul era acum obligat să preia bisericile deținute de donatiști pentru a le preda catolicilor, considerați proprietarii legitimi ai spațiilor ecleziale din Nordul Africii.

După câțiva ani de restricționare a activității donatiștilor, împăratul Constantin cel Mare a constatat că nu reușește să-i determine să renunțe la schismă, ci, din contră, s-au îndârjit și mai mult, autovictimizându-se și legitimându-și persistența prin cultul dedicat martirilor uciși accidental în timpul operațiunilor de evacuare a bisericilor pentru a fi cedate catolicilor.

Totuși evenimentele desfășurate în intervalul 316-321 stau sub semnul incertitudinii, iar lipsa de consens a istoricilor sporește dubiul ce planează asupra lor. Majoritatea cercetătorilor interpretează puținele izvoare ce acoperă această perioadă drept semne ale unei persecuții atroce a donatiștilor lansată de trupele imperiale din porunca marelui Constantin. Dar în afară de scrisoarea adresată vicarului Eumalius (noiembrie 316) și textul donatist *Passio Sancti Donati* (sec. V) nu avem nicio altă dovadă care să ateste respectivele persecuții. Fără îndoială că restituirea bisericilor s-a făcut cu dificultate și, de multe ori, cu forța, dar soldații trimiși de împăratul Constantin erau

Donatismul și ispita puritanismului (IV) Între decepție și lehamite. Constantin cel Mare și tolerarea donatiștilor

instrui și să folosească doar ciomege [qui non gladiis sed impia fustium caede trucidabantur] pentru a pune în aplicare dispoziția sa, ceea ce subliniază și mai mult intenția augustului de a prelua edificiile fără să se ajungă la uciderea dizidenților. Această mărturie este oferită chiar de textul donatist deja menționat care surprinde printre alte informații și uciderea unui cleric – episcopul Honoratus de Sicilibba –, în circumstanțe mai degrabă accidentale, fiind „înțepat” în gât de sabia tribunului în timpul unei busculade.

Această opinie pare a fi susținută și de Optatus de Mileve care amintește de numeroasele plângeri depuse de donatiști în urma uciderilor provocate de Paul și Macarie în Cartagina, Bagai și Petro Nova (în 347), dar fără ca schismaticii să îi blameze pe Leonțiu și Ursacius care au coordonat retrocedările dintre 317 și 321. Prin urmare, nu există nicio dovadă solidă că acest interval ar putea fi caracterizat de represalii sistematice și sângeroase, ci doar de aplicarea moderată a dispozițiilor imperiale care prevedeau cedarea bisericilor către clerul catolic și exilarea ierarhilor donatiști turbulenți.

În ciuda măsurilor luate de Constantin, dizidenții și-au consolidat poziția, profitând de confruntările cu forțele de ordine pentru a-și legitima statutul de victimă în vreme ce împăratul și clerul cecilian sunt considerați agenți sau asociați ai satanei pentru că s-au folosit de bani și diverse favoruri cu scopul de a-i ademini pe donatiști și de a le frânge rezistența. Mai mult chiar, până în 321 i-au adresat lui Constantin cel Mare un document în care respingeau categoric orice fel de comuniune cu Cecilian și susținătorii săi, ceea ce-l determină pe august să suspende eforturile de a mai reface unitatea Bisericii din Africa, deoarece calea dialogului nu a fost niciodată deschisă, donatiștii

menținându-și cu obstinție aceeași poziție radicală formulată încă dinainte de anul 314.

Prin urmare, augustul emite un rescript de toleranță în care, fără a da câștig de cauză schismaticilor, încetează persecutarea lor și acceptă existența unei rupturi de proporții în Biserica din Nordul Africii. În consecință, îi cheamă din exil pe clericii donatiști și proclamă în Africa o relativă libertate religioasă, iar la 5 mai 321 îi trimite lui Verinus, vicarul Africii o scrisoare prin care îi aduce la cunoștință dispozițiile rescriptului de toleranță.

Schimbarea atitudinii imperiale față de donatiști a provocat o agitație teribilă în Africa, motiv pentru care Constantin cel Mare se vede nevoit să adreseze episcopatului catolic o epistolă în care își justifică renunțarea la constrângerile aplicate dizidenților. Documentul exprimă îngrijorarea împăratului pentru bunăstarea tuturor cetățenilor și evidențiază regretabila încăpățănare a donatiștilor, dar în același timp afirmă nevoia acordării unei forme de indulgență și propune o formă concretă de toleranță. Urmărind aceste patru elemente care alcătuiesc structura epistolei, Noel Lenski consideră că documentul se aseamănă extrem de mult edictului de toleranță publicat de Galeriu în anul 311. Evident, există și numeroase diferențe așa cum se poate observa mai ales în partea finală a textului, unde, spre deosebire de Galeriu care acordă toleranța în baza generozității personale din care izvorăște *indulgentia*, Constantin face apel la o virtute specific creștină – *patientia* –, și chiar recomandă episcopilor să își exerseze răbdarea, îndurând nedreptățile venite din partea donatiștilor:

Totuși, până ce leacul ceresc își face efectul, trebuie să ne ținem în frâu planurile ca astfel să cultivăm răbdarea

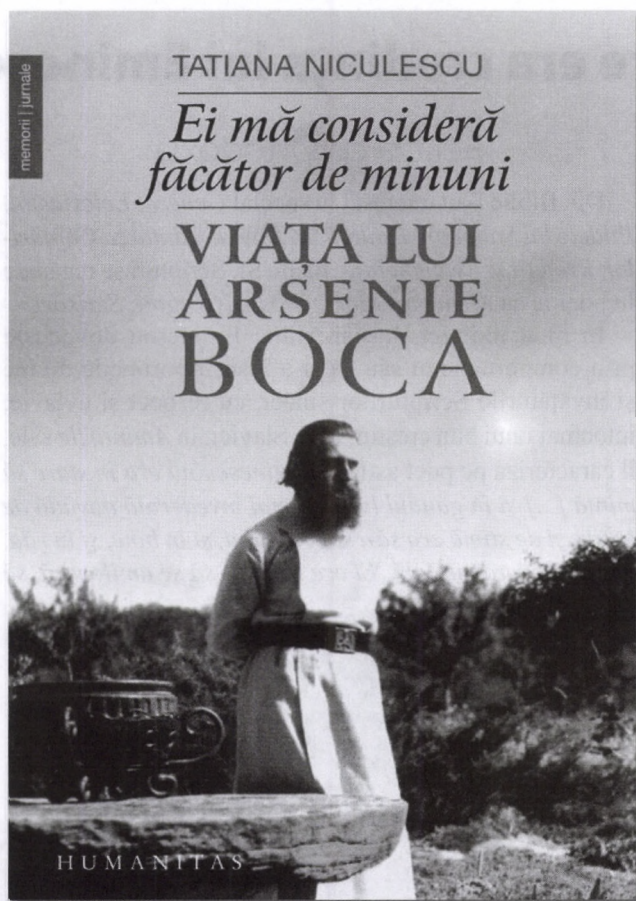
(continuare în p. 11)

Asist. Dr. Dragoș BOICU

Un edificiu din cărămizi narse

Cartea despre viața Preacuviosului Părintelui nostru Arsenie Boca de la Prislop, apărută recent la Editura „Humanitas” din București – în Anul Centenarului 2018 –, este o adevărată blasfemie și infamie, ce pare scrisă mai degrabă de un demon ce și-a luat drept pseudonim numele autoarei, care alcătuiește o adevărată „postfață” și sinteză la dosarele de la CNSAS, de urmărire antihristică, vreme de zeci de ani, a celui ce-L urma neabătut pe Iisus Hristos, Părintele Arsenie Boca. Spicuiind doar neghine și calomnii din partea celor fără Dumnezeu, autoarea se dovedește a fi o discipolă fidelă și consecventă a celor ce i-au întocmit aceste dosare „de urmărire” Părintelui Arsenie. Nenumindu-l vreodată în cele 208 pagini ale cărții „Părintele” Arsenie Boca, autoarea vădește faptul că este lipsită de cel mai elementar bun-simț, respect sau considerație față de Părintele Arsenie Boca, care mișcă aproape o țară întreagă înspre Hristos-Dumnezeu. Poate că acest lucru o deranjează cumplit pe autoare și poate chiar pe editorii cărții. Sprijinită pe o bibliografie ieftină și subțire, neintrând nici măcar în pridvorul teologic al „Cărării Împărăției”, sau în pronaosul predicilor „Cuvinte vii”, autoarea rămâne împietrită și insensibilă în naosul picturii Părintelui Arsenie de la Drăgănescu și nemișcată înaintea Epitafului „Adormirii Maicii Domnului” de la Sâmbăta sau a icoanelor împărătești și diaconești de la Prislop. Se vede că diavolul încornorat care-și ține mâna pe creștetul celui care spune încrunțat în colțul din stânga jos, în pictura Părintelui „Biserica și lumea”: „Nu este suflet. Totul e biochimie.”, nu-și va fi ridicat nicidecum aceeași mână demonică de pe capul autoarei în vremea scrierii acestei cărți, neluminată și nepătrunsă de vreo rază de lumină harică din „Dosarul cel din ceruri” al vieții, operei, teologiei, învățăturii ortodoxe și a moștenirii duhovnicești a Preacuviosului Părintelui nostru Arsenie Boca. Poate că Părintele o iartă și se roagă pentru ea, dar Adevărul nu o va ierta niciodată. Rușine autoarei, editurii și celor care cred că pot scrie orice despre oricine; rușine celor ce încearcă să arunce cu tină și noroi împotriva Părintelui Arsenie, prin cărămizile narse ale acestei cărți, scrisă în duh neopăgân, necreștinesc și neortodox, ce va fi aruncată odată „de-a stânga” Dreptului Judecător, „unde va fi plângerea și scrășnirea dinților” a celor ce scrășnesc din dinți împotriva lui Hristos, a sfinților Săi și a Părintelui Arsenie Boca.

Nimic din anii studenției de la Sibiu, despre teza de licență în teologie „Încercări asupra vieții duhovnicești”, întocmită și susținută sub îndrumarea exigentului părinte profesor Dumitru Stăniloae. Din vremea studenției la București, nimic despre contribuția Părintelui Arsenie la pictarea scenei Intrării lui Mihai Viteazul în Alba Iulia, sub îndrumarea maestrului Costin Petrescu, la Ateneul Român. Din vremea slujirii și propovăduirii de la Sâmbăta, nimic despre Epitaful „Adormirii Maicii Domnului”, realizat acolo, nimic despre chilia sihăstrească săpată sub „Fereastra” Sâmbetei. Din anii activității la Sfânta Mănăstire Prislop, întrerupți de dese arestări, nimic despre manuscrisele de predici publicate mai târziu sub titlul „Cuvinte vii”. Referindu-se, la pagina 200 din carte, la acuza nedreaptă adusă de împăratul iconoclast Sfântului Ștefan cel Nou, cum că acesta i-ar fi făcut „temnița mănăstire”, autoarea mai comite încă o eroare, scriind

„temută mănăstire”, în loc de „temnița mănăstire”. Mă întreb dacă nu cumva Sfânta Mănăstire a Prislopului cu mormântul Părintelui Arsenie Boca a devenit pentru psihicul tulburat al autoarei și pentru cei asemenea dănei o „temută mănăstire” în jurul căreia gravitează și se adună, precum oile lângă Păstor mai înainte de furtună, toți cei ce vor să se ferească și să scape de duhul și curentul antihristic, în șuvoiul căruia autoarea s-a lăsat prinsă și dusă...

După audierea celor trei luări de cuvânt din după-amiaza zilei lansării cărții la ROMEXPO, m-am convins o dată în plus că această carte este scrisă în duhul în care Ernest Renan a scris în sec. XIX „Viața lui Iisus”, încercând să-L dezbrace pe Fiul lui Dumnezeu întrupat de dumnezeirea Sa. La lansarea cărții infame despre Părintele Arsenie Boca n-a fost pomenit nici măcar o singură dată Numele lui Dumnezeu sau al Fiului Său, Iisus Hristos, ca și cum Părintele Arsenie Boca nu și-ar fi închinat întreaga viață prin călugărie doar lui Dumnezeu și n-ar fi fost preotul, poate unic în slujire, în propovăduire și în mărturisire, al lui Hristos, din veacul XX, în spațiul ninivitean românesc, ci al lui Steiner, dr. König sau al altcuiva. De cinci ori iudeii au luat, după Evanghelia de la Ioan, pietre ca să arunce împotriva lui Iisus, dar nu l-au putut face niciun rău. Atunci l-au pregătit piroane romane. Nu-i e nimănui frică de cartea d-voastră, doamnă, cum i-ați asigurat pe cititori la lansare. D-voastră ar trebui să vă fie frică, precum frică l-a cuprins pe Iuda, după aruncarea arginților în templu. Sunt sigur că dacă l-ați fi văzut și cunoscut în viață pe Părintele Arsenie, n-ați mai fi scris cum ați scris. Părintele n-a avut și nu are alt pedestal decât crucea pe care i-au cioplit-o cei din arhivele cărora vă inspirați din belșug și fără discernământ.

Nu vă aflați între cei ce l-au ascultat, l-au văzut și l-au urmat, cu dragoste creștinească, pe următorul lui Hristos, ci între cei ce l-au scuipat și palmuit. Părintele Arsenie vă întoarce și obrazul celălalt! Așteptăm din partea dumneavoastră o *Sposedanie la Prislop* – dar sub Epitrahilul Părintelui, pe care încă nu-l numiți Părinte... Altfel, să vă așteptați la o palmă zdravănă de la Dumnezeu, în care nu știu cât credeți și dacă credeți, precum nu s-a așteptat Arie cel nebun, de la Sfântul Ierarh Nicolae, la Sinodul I ecumenic, pentru că l-a batjocorit pe Hristos!

PS DANIL STOENESCU

Junii Brașovului – mărturii de peste veacuri ale trăirii lor în spațiul dacic (II)

Cetatea „Brașovia” de pe Tâmpa nu are nimic comun cu ordinul acestor cavaleri, așa cum alte cetăți din Țara Bârsei o mărturisesc onomastic: „Marienburg” (Cultul Mariei); „Kreutzburg” (Cultul crucii); „Schwarzburg” (Cultul crucii negre); „Tortzburg” (Cultul „frater Teodoricus”), pe când numirea cetății de pe Tâmpa se leagă de numele cetății Brașov, atestată în veacul al XIII-lea, iar arheologia își spune cuvântul în privința continuității bimilenare.

Un studio recent [Liviu Pandele, *op. cit.*, p. 319] apreciază că în zona Tâmpa sunt altare pentru sacrificii, și cercetătorii sași au descoperit o fântână cu oase ce demonstrează că s-a practicat un cult păgân aici. Folosind metoda analizei semantico-mitologice aplicată zonei Brașovului, ca element de cercetare, se poate afirma că toponimele și hidronimele existente în zonă au origine arhaică. „Valea Putredă” – spune autorul studiului – ne reamintește obiceiul geto-dacilor de a ține trupurile celor decedați timp de 40 de zile înfășurate în piei de animale și agățate în pom. Muntele Postăvarul s-a numit Muntele Ruia, denumire ce poate proveni de la Rajacși – se traduce liber din limba sanscrită prin Muntele Regelui. În Muntele Postăvarul se găsesc Crucul Mare și Crucul Mic, nume ce sugerează că aici se executau măsurători astronomice. Denumirea de Scaunul Predicatorului confirmă existența unui „scaun al zeului” în acest nod orografic.

În urma săpăturilor din anul 1962 (căci de atunci nu s-a mai făcut nicio săpătură) realizate de către colectivul Muzeului Județean Brașov și Institutul de Arheologie București pe „Dealul Păducel”, situate între Tâmpa și Goră, lucrările au identificat așezări înainte de secolele X-IX î.Hr. și ceramica de tip Hallstadt, întocmai ca în Poiana Brașov. Sistemul de fortificații, constând din valuri și șanțuri de pământ, vizibile și astăzi, caracteristic modului de apărare al dacilor de mai târziu, precum și ceramica găsită pe „Dealul Păducel” duc la concluzia că sunt contemporane cu așezarea din „Valea Răcădăului” (Valea Cetății) din aceeași perioadă daco-getică.

Tot aici exista, cu mult înainte de înființarea cetății Brașovului medieval, o veche așezare românească cu numele „Cutun” sau „Cotun”, de formă circulară, limitată de actualele străzi: Pe Coastă, I. Barac, Valea Morilor și Coastei, ai căror locuitori din vechime erau apărătorii cetății de pe Tâmpa [Fr. Millye, *Formarea și evoluția comitatului*, în „Sudii și articole de istorie”, VII (1965), p.10]. Această așezare a continuat să existe și după înființarea cetății Brașov, dar după înălțarea zidurilor și a bastioanelor (1455) a rămas înafara incintei, marcându-se astfel poziția de inferioritate social-politică a românilor din Cutun, față de coloniștii și întemeietorii cetății de fortificare. Cu cca 20 de ani în urmă mai străjuia aici celebra cruce din Cutun, care purta inscripționat pe ea anul 1292, dar fiind la cheremul trecătorilor, care i-au distrus acoperișul și îngrădirile din lemn pentru a le folosi la încălzitul caselor, crucea a fost instalată în cimitirul Bisericii „Sf. Treime” din Cetate (str. G. Barițiu), cu concursul colectivului muzeului din Șcheii Brașovului. Crucea încă mai confirmă așezarea sătească de altădată în această zonă, și reasezarea ei acolo unde a fost este mai mult decât necesară [Vasile Oltean, *Odiseia unei troițe*, în „Primăria Brașov”, nr. 23 (1994), p. 3].

Pe de altă parte, toponimia locală dovedește romanitatea populației prin păstrarea și perpetuarea peste veacuri a unor numiri autohtone ca: Variște, Cutun, Tâmpa, cât și a celor formate în cadrul simbiozei slavo-române: Ciocrac, Gorita, Cacova, Vagleniște. Sașii, în momentul venirii lor, nu creează toponime noi pentru Șcheii, ci traduc pe cele găsite și păstrate de populația existentă: „Pe coastă” devine „Ripegasse”; „Gorita” – „Gottesberg”; „Valea putredă” – „Pulvergrund”; „La Mănăstire” – „In Kloster”; „Ulia Mare” – „Angergasse”; sau altele le preiau fără traducere, neînțelegând termenul românesc: strada „Înălbitori”; „La Dyrstary” (= dârstari).

Pr. Dr. Vasile OLTEAN

Care era credința lui Eminescu?

După 1989 s-a deschis o nouă posibilitate de cercetare a operei poetului Eminescu, din punctul de vedere al credinței acestuia și al religiozității sale; deși nu se credea, există ceva ce nu s-a mai rostit despre Eminescu în timpul scurs de la intrarea sa în cultura și conștiința românească. Reprezentarea Divinității și trăirile poetului în raport cu aceasta este unul dintre orizonturile operei lui Eminescu. Deși la o privire superficială s-ar părea că o asemenea temă l-a reținut doar accidental, realitatea operei dezvăluie cu totul altceva... Unii critici au văzut în opera poetului o doză de ateism și răzvrătire, de dușmănie împotriva a tot ceea ce poate pune în lanțuri gândirea și spiritul liber.

Doar răsfoind scrierile sale, un cititor neavizat criticii constată referiri mitologice, filosofice-orientale și religioase creștin-ortodoxe. Cititorul întâlnește cuvinte preluate din universul religios creștin: rugăciune, inger, icoană, candelă, divin, cer, sfințenie, lumină, Prea Curată, rai, profet, cuvinte care dovedesc că Eminescu nu este străin unor trăiri specifice creștine. În același timp, în poezii precum „Împărat și Proletar” condamnă religia, considerând-o un jug. Această oscilație între aclamare și declamare a credinței ne face curioși. Opera poetului Mihai Eminescu se confundă cu viața sa, astfel că se poate afla temelia credinței sale și parcursul acesteia de-a lungul vieții sale, reflectată, desigur, în operă. Cei mai mulți critici văd în Eminescu poetul religios universal neimplicat personal într-o doctrină sau alta, sentimentele religioase îndreptate asupra divinului fiind rostite în opera sa în funcție de perioadele vieții și a stărilor sufletești.

Copilăria. Este puțin cunoscut faptul că Eminescu a avut primele învățături de la preotul satului din Ipotești care, firește, l-a inițiat în buchiile vechilor scrieri bisericești, și de atunci i-a rămas lui Eminescu acea știință a descifrării manuscriselor vechi și rare. Din partea mamei a avut trei mătuși monahii, Fevronia, Olimpiada și Sofia, cât și doi unchi monahi, Calinic și Iachint. Gala Galaction preciza că Eminescu își vizita în copilărie, în repetate rânduri, mătușile la Mănăstirea Agafton, de la care a deprins noțiuni și practici creștin-ortodoxe. De atunci s-a născut în el atașamentul, respectul și admirația pentru instituția Bisericii Naționale.

Adolescența. O experiență dureroasă și de neînțeles pentru un adolescent i-a zdruncinat sensul existenței, așa cum era conceput în normele și rânduielile credinței. O rană i se deschise la întâlnirea cu moartea fetei de care era îndrăgostit, pe nume Elena. Atunci face o consemnare în *Mortua est*, poem publicat în 1871, a viziunii sale despre credința în nemurirea sufletului, și apreciază moartea ca fiind o veșnicie și se întreabă hamletian: „...cine știe de este mai bine a fi sau a nu fi...”. Întrebările au sporit întruna de atunci și îndrăznește în aflarea rostului vieții, relevând o nouă atitudine.

Studentia. Studiile academice universitare la Viena și Berlin, unde este trimis de protectorul său, Titu Maiorescu (1869-1874), îi oferă ocazia să exploreze un volum imens de informații din istorie și filosofie, literatură veche, artă, drept, economie politică și științe exacte. Filosofia a fost cea care l-a înrobuit. A citit enorm, a meditat și și-a însușit unele puncte de vedere în materie de cunoaștere filosofică, care se regăsesc fie în note, fie în operă, de la gândirea indiană, la gnostici și neoplatonici, până la Schopenhauer, Hegel și filosofii romantici Fichte și Schelling. Nuvelele *Sărmanul Dionis*, *Avatarii Faraonului Tla*, *Archeus* dovedesc cunoașterea acestor concepte filosofice. Mai mult, în biblioteca sa s-au aflat, pe lângă acești mari filosofi, Sfânta Scriptură, precum dovedește Al. Elian [Al. Elian, *Eminescu și vechiul scris românesc*, în „Studii și cercetări bibliologice” (SCB) I, 1995, București, p.132-133], și opere ale Sfinților Părinți, ca Vasile cel Mare sau Grigore Teologul.

Relația cu Ortodoxia

Din Biblie l-au interesat în special *Geneza*, *Ecleziastul*, *Pildele lui Solomon*, *Psalmi* lui David, *Cântarea Cântărilor*, *Profeții* și *Evangheliile*. Ideile Sf. Scripturi se regăsesc în poeme ca *Memento Mori*, *Glossa*, *Strigoi*, *Scrisori*.

În mod indirect, însuși Mihai Eminescu dovedește prin comportamentul său că și-a însușit poruncile divine și învățăturile Scripturilor sincere, cu respect și evlavie, întocmai unui bun creștin. Ioan Slavici, în *Amintirile* sale, îl caracteriza pe poet astfel: „Eminescu nu era în stare să mintă [...] și în gândul lui, cea mai învederată dovadă de iubire și de stimă era să-i spuie omului, și în bine, și în rău, adevărul verde în față. El era în stare să se umilească, să

stăruie, să cerșească pentru vreun nevoiaș, pentru sine însuși însă, cu nici un preț. Vorba lui era vorbă și angajamentul luat de dânsul era sfânt. Niciodată nu lua asupra lui sarcini pentru care nu se socotea îndeajuns pregătit ori pe care nu era gata să le poarte cu toată inima” [Ioan Slavici, *Amintiri Eminescu – Creangă – Caragiale – Coșbuc – Maiorescu*, Editura Cultura Națională, București, 1924, p. 28].

Cu toate acestea, Eminescu nu a devenit nici teolog, nici ascet în sensul pe care îl cunoaștem. „Ascetismul” său a fost de ordin filozofic, dar a păstrat în fond acea nostalgie religioasă creștină, dovadă fiind imposibilitatea asimilării totale a gândirii inzilor.

Paul Miron, în lucrarea *O însemnare pe o carte – Litus Maris si lumen jucundum* citată de Nae Georgescu, vorbește despre o însemnare pe un Ceaslov al duhovnicului Mănăstirii Neamț la care poetul se spovedise și împărtășise „Pe ziua de Sf. Voievozi la anul 1886. Iar Mihai Eminescu era limpede la minte, numai tare posac și trist. Și mi-au sărutat mâna și mi-au spus: Părinte, să mă îngropați la țărnițele mării și să fie într-o mănăstire de maici, și să ascult în fiecare seară, ca la Agafton, cum cântă «Lumină lină»” [N. Georgescu, *Ibidem*, p. 159].

Versul din cântarea de la Vecernie, *Lumină lină a sfintei slave*, se regăsește în poezia *Răsa asupra mea*, în care este invocată imaginea Fecioarei Maria, ca și în poeziile *Rugăciune* și *Melancolie*.

Eminescu dorea să se călugărească înainte cu un an de momentul căderii nervoase de la 28 iunie 1883 și îi scria lui Zamfir Constantin Arbore, redactor la ziarul „Românul”, despre această intimă dorință de a se călugări. „Știi ce, dragul meu, hai să demisionăm, tu de la «Românul», eu de la «Timpul», și hai să ne călugărim, căci nu suntem făcuți să trăim între lupi”. Deși era prezentat ca un credincios, cu nenumărate dovezi, Eminescu s-a ridicat împotriva corupției din cadrul sistemelor religioase, împotriva jugului neștiinței, al fanatismului și al întunecimii mistice. Această idee a exprimat-o în poemul „Împărat și Proletar”.

Eminescu este un spirit religios fără religie, căci pentru religie găsea o definiție cu acorduri de îndemn: „este o frază de dânsii inventată”, de aceea e hotărât să inducă în eroare pe aclamatorii creației sale prin diferite „mărturisiri de credință” pe care le oferă: „Eu sunt Budist”; apoi, „Eu nu cred nici în Iehova, nici în Buddha Sakya Muni”... „EU rămân ce-am fost: romantic” – adică un visător lăsat în voia lui, ca apoi să implore „Lumina lină”, în apropiata cădere din sine (de la 1883), să răsară asupra sa, ca o mângâiere și ultimă nădejde pentru refacerea rupturii, din *Oda în metru antic*. Cui să-i mai ceară acel „Pe mine, mie rădă-mă” decât lui Dumnezeu... Eminescu se roagă pentru sine și pentru omenire Maicii Domnului, „nădejdea creștinilor și grabnic ajutoarea”, cum e numită în Acatistier, în poezia *Rugăciune*:

Crăiasă alegându-te,
Îngenunchem rugându-te,
Înalță-ne, ne mântuie
Din valul ce ne băntuie;
Fii scut de întărire
Și zid de mântuire,
Privirea-ți adorată
Asupra-ne coboară,
O, maică prea curată
Și pururea fecioară,
Marie!
Noi, ce din mila sfântului
Umbră facem pământului,
Rugămu-ne-ndurărilor
Lucafărului mărilor;
Ascultă-a noastre plângeri,
Regină peste îngeri,
Din neguri te arată,
Lumină dulce clară,
O, maică prea curată
Și pururea fecioară,
Marie.

Ce concluzie trasăm?

Acesta este Eminescu, poetul nostru drag, ce poartă „chipul și asemănarea” unui bodhisatva (în termeni sanșcriți, un învățat care vine în lume pentru a vorbi despre adevăr și a rosti mesajul divinității).

În opera sa, Eminescu se află în căutarea divinității, și nu a lui Dumnezeu (IHW), motiv pentru care apreciază religiile lumii, pentru că percepe adevărul din ele, indiferent în ce termeni e spus, și, categoric, nu-și alege o religie. Le acceptă pe toate și oscilează. De credința sa în Dumnezeu nu ne îndoim, având o operă plină de mărturie. Cu toate acestea, emitem ipoteza că, dacă este român și patriot, nu-și poate trăda credința străbună ortodoxă în care a crescut și care este emblema prin care ne identificăm ca neam.

BIBLIOGRAFIE

1. Călinescu, George. *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1977.
2. Galaction, Gala. *Mihai Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1987.
3. Georgescu, Nae. *Eminescu și editorii săi*, Editura Floarea Albastră, București, 2000.
4. Slavici, Ion. *Amintiri: Eminescu, Creangă, Caragiale, Coșbuc*, Editura Cultura Națională, București, 1924.
5. Ștefanelli, V.T. *Amintiri despre Eminescu*, Editura Junimea, Iași, 1983.

Prof. Elena MARICA

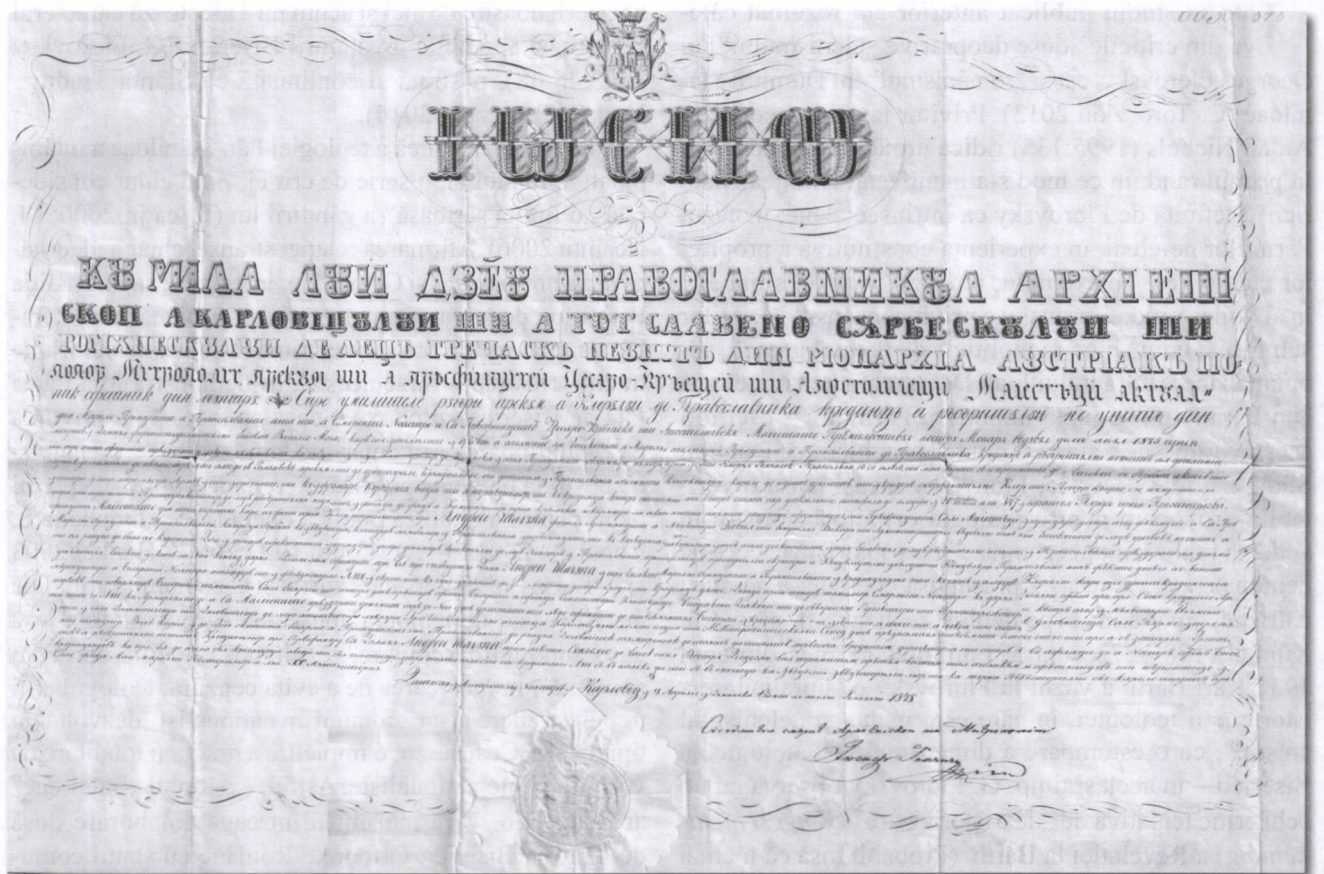
Gramata episcopală a mitropolitului Andrei Șaguna

Pe 18 aprilie 1848, în Duminica Tomii, arhimandritul Andrei Șaguna primea harul și darul arhieriei în catedrala mitropolitană din Carloviț prin punerea mâinilor mitropolitului Iosif Raiacici și a episcopilor Evghenie Iovanovici al Karlstadtului și Ștefan Popovici al Vârșetului. Cu acel prilej, noul ierarh Andrei Șaguna a ținut o cuvântare în care, după ce a arătat că trăiește „cel mai însemnat eveniment” din viața sa, a specificat în mod limpede că obiectivul central al programului său misionar-pastoral este „reînvierea diecezei noastre transilvane”, care va trebui „să corespundă trebuinței Bisericii, mântuirii poporului și spiritului timpului”. Totodată, acestui obiectiv eclesial, ierarhul îi asocia unul național românesc, arătând, pe de o parte, profunda sa ancorare în osmoza puternică dintre ortodoxie și naționalitate în spațiul central și sud-est european, iar pe de altă parte, devotamentul său față de națiunea română din Transilvania: „Tu, Doamne, știi că cătră scopul meu a alerga doresc: pe românii transilvăneni din adâncul lor somn să-i deștept și cu voie către tot ce e adevărat, plăcut și bun să-i trag! Tu Doamne, umbrează-mă cu puternicul tău scut! Tu îndulcește-mi în ceasul morții fructele amarelor mele osteneli. Amin!” [Mitropolitul Andrei Șaguna, *Texte alese*, selecție realizată de Mircea Păcurariu, Constantin Necula, Paul Brusanowski, Editura Andreiana, Sibiu, 2010, p. 11-14]

Arhiepiscopul și mitropolitul Iosif Raiacici „a tot slavono-sârbesc și românescului de legea grecească neunită din monarhia austriacă popor” i-a conferit episcopului Andrei Șaguna, în aceeași zi de 18 aprilie 1848, gramata sau „singhelia” de hirotonie prin care era atestată hirotonia sa în treapta arhierescă și îi era conferită autoritatea ierarhică și jurisdicție canonică asupra clerului și mirenilor din „scutita eparhie a Principatului Transilvaniei”. Necesitatea singheliei, ca atestare a jurisdicției canonice era reglementată de către dreptul canonic al secolului al XIX-lea. În cunoscutul său „Compendiu de Drept canonic”, publicat în anul 1868, Mitropolitul Andrei Șaguna arăta că potrivit tradiției canonice răsăritene noul episcop trebuia înzestrat cu gramată mitropolitană de către mitropolitul său, astfel ierarhul primind „dreptul de jurisdicțiune” în eparhia sa: „Ce se ține de înzestrarea noului episcop cu gramată metropolitană, aceea se dă de către mitropolitul respectiv, în vigoarea căreia noul episcop capătă dreptul de jurisdicțiune în acea eparhie, pe care s-a ales și s-a hirotonit de către mitropolitul său, căci legiuiește canonul: «că întărirea celor ce se fac pentru un episcop nou, să se deie mitropolitului»” [Andrei Șaguna, *Compendiu de dreptul canonic al unei sânte, sobornicesci și apostolesci Biserici*, Tipografia arhidiecezană, Sibiu, 1868, p. 122].

Tot în aceeași zi, mitropolitul Raiacici se adresa printr-o circulară tuturor protopopilor, preoților, diaconilor, domnilor, ostașilor și tuturor dreptcredincioșilor creștini din Transilvania vestindu-le că pe „arhimandritul Andrei Șaguna cu puterea nouă de la Dumnezeu dată în 18 aprilie a(nul) c(urent) chemând darul Preasfântului Duh întru episcopul Ardealului (...) după rânduiala de biserică prescrisă l-am sfințit”, recomandându-le tuturor „ca lui toată înalta prețuire, cinste și ascultare să-i deie și pre acela de aci înainte, ca pre legiuitul lor arhieru în biserică în ectenii și în alte obișnuite după locuri așezământul bisericii, în obișnuitul chip să-l pomenească, în treburile lor cătră dânsul să se întoarcă și de acolo să aibă toată trebuincioasa dezlegare a aștepta” [Iosif Raiacici către credincioșii ortodocși din Episcopia Transilvaniei, Carloviț, 18 aprilie 1848, în Andrei Șaguna, *Correspondența I/2*, ediție, studiu introductiv și note de Nicolae Bocșan, Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gărdan, Bogdan Ivanov, Vasa Lupulovici, Ioan Herbil, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007, doc. 13, pp. 84-85].

Consacrat arhieru, Andrei Șaguna a plecat de la Carloviț spre Transilvania chiar în după-masa zilei hirotoniei sale, fiindcă revoluția pașoptistă de la Viena și Pesta dezlănțuise și spiritele națiunilor din sud-estul Monarhiei austriece. După cinci zile, sâmbătă, 24 aprilie, Șaguna a ajuns la Sibiu unde a fost întâmpinat cu entuziasm de tineretul revoluționar românesc și săsesc, a doua zi liturghisind pentru „întâia oară ca episcop în biserică de la Poarta Turnului”, cunos-

cută și ca „biserica din groapă” cu hramul Buna Vestire [Andrei Șaguna, *Memorii din anii 1846-1871*, Tipografia arhidiecezană, Sibiu, 1923, p. 14]. În acest fel începea o nouă etapă în viața lui Șaguna și a Eparhiei Ardealului, o perioadă de ample transformări, înnoiri și reforme care a fost reținută de istorie drept „epoca lui Andrei Șaguna”.

La împlinirea a 170 de ani de la acel eveniment fundamental al vieții Sfântului Andrei Șaguna și a românilor ortodocși din Transilvania am scotit că este necesar să reproducem în paginile oficiosului șagunian gramata mitropolitană emisă de mitropolitul Iosif Raiacici, primatul Bisericii Ortodoxe din Imperiul Austriac, pentru a fi cunoscută de cler, de șaguniști și de toți cei pasionați de istorie. Documentul se păstrează în patrimoniul Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, purtând descrierea „act de hirotonisire Andrei Șaguna, manuscris sertar 155/12”. Cel mai probabil documentul a ajuns în colecția BCU-Cluj prin intermediul lui Teodor V. Păcățian (1852-1941), istoric și redactor vreme îndelungată al Telegrafului Român, care a avut acces nemijlocit în arhiva și biblioteca mitropolitană de unde a extras și folosit o serie întreagă de surse în lucrările sale numeroase de istorie a mișcării naționale românești și în monografiile dedicate unor personalități precum Ioan Mețianu, Andrei Șaguna și Iosif Gall. Mutându-se la Cluj după Marea Unire din 1918, Păcățian a luat cu sine mai multe documente șaguniene, pe care le-a donat ulterior Bibliotecii Universitare.

Actul de hirotonie este scris în limba română cu grafie chirilică pe o hârtie de bună calitate, îngălbenită de vreme, cu dimensiunile 74 cm x 54 cm. Fiind un document festiv, singhelia este încadrată în partea superioară de stema mică, iar în cea inferioară de pecetea cea mare a Mitropoliei Carlovițului, purtând în dreapta jos semnătura olografă a emitentului: „smeritul emerit Arhiepiscop și Mitropolit Iosif Raiacici”.

Gramata de hirotonie a episcopului Andrei Șaguna,

Carloviț, 18 aprilie 1848

„Iosif

Cu mila lui D(umne)zeu pravoslavnic arhiepiscop al Carlovițului și a tot slavono-sârbesc și românescului de legea grecească neunită din monarhia austriacă popor mitropolit precum și a preasfințitei țezaro-crăiești și apostolicești Maieștiți actualnic sftenic dinlăuntru.

Spre umiltele rugări precum a clerului de pravoslavnică credință a răsăritului neunită din Marele Principat a

Transilvaniei, așa și a smereniei noastre a Sa Preasfințită Țezaro-Crăiască și Apostolească Maiestate Preamilostivul nostru monarh, văduvlul de la anul 1845 prin moartea în Domnul fericit odihnitului episcop Vasile Moga, carea s-au întâmplat în 17 oct(ombrie) a aceluiași an, episcopat a Marelui aceluiași Prințipat a Transilvaniei de pravoslavnică credință a răsăritului neunită a-l deplini și oare acest sfârșit preaîndurat a îngădui au binevoit ca sub președenția comisarilor de crăiască în acel Prințipat ocârmuire numiți prin însuși clerul românesc transilvan să se aleagă și mai vârtos să se prezenteze de episcop un bărbat activ și harnic de limbile de acolo, iară mai ales cea românească, precum și de drepturile, orânduilele și datinile în Transilvania obicinuit cunoscător, carele deodată dragostea și încrederea subordonatului cler și popor cătră sus număratale însușiri în mai mare măsură le-ar avea în sine împreunate și cu înfrânarea, curățenia vieții și a năravurilor și cu credință cătră stăpânire și cătră stat s-ar deschilini (deosebi/distinge n.n.); așa fel de alegere în 20 septembrie/ 2 octom(brie) a(nul) t(recut) 1847 în orașul Turda prin protopresbiterii (protopopii, n.n.) și trimișii protopresvite(rate)lor (protopopiatelor, n.n.) de legea răsăritului neunită, în ființa de față a comisarilor prin crăiasca ocârmuire la actul acesta anumit rânduiți, sfârșindu-să și Prea Sfinției Sale a Maieștiții înștiințare despre aceea făcându-se, a Sa Preasfințită Maiestate din trei persoane care au fost prin cler reprezentate, pre ANDREI ȘAGUNA fostul arhimandrit a s(fintei) mânăstiri Covil și vicar general și administratorul văduvlului până aci episcopat de legea grecească neunită a Marelui Prințipat a Transilvaniei ca pre un bărbat cu învățatura, cunoașterea limbilor în Transilvania întrebuițate și cu curățenia năravurilor întră acele deschilinit, întru episcopul de legea răsăritului neunită în Transilvania preaîndurat a-l denumi și a-l rândui de bine au cugetat. Deci în urmarea efectuatei înștiințări despre denumirea episcopului de legea noastră în Transilvania prin mijlocirea prezidialei scrisori a canțelarului înălțatei Căntălariei transilvane nouă făcute, după ce au venit denumitul episcop încoacea la Noi, chemând darul D(umne)zeului l-am sfințit pre el, pre suslăudatul domn Andrei Șaguna întru episcopul Marelui Prințipat a Transilvaniei, încredințându-ne mai cu samă în alegerea clerului care știe drept credincioasa mărturisire a bisericii noastre, așisderea și în făgăduințele lui în scris și cu gura înaintea feții bisericii despre Credeu și credință date. De unde prin punerea mâ(i)nilor Smere-

(continuare în p. 8)

Cercetător științific III
Dr. Mircea-Gheorghe ABRUDAN

Elenism și/sau românism: două viziuni teologice și limitele lor (I)

Într-un studiu publicat anterior am rezumat câteva din criticile aduse deopotrivă „elenismului” lui Georges Florovsky, cât și „românismul” lui Dumitru Stăniloae (C. Toroczkai 2013). Privitor la primul concept, Aidan Nichols (1995:135) ridică următoarele întrebări: în primul rând, în ce mod s-a manifestat „minte Bisericii”, definită de Florovsky ca intrinsec elenă, în cazul Părinților ne-eleni, în experiența constitutivă a propriei lor culturi (ca, de exemplu, în cazul tradiției siriace)?; în al doilea rând, Florovsky a privit consensul Părinților sub forma unui „bloc monolitic”, de factură greacă, adoptând zicerea Sfântului Ioan Damaschin potrivit căreia „un Părinte nu se luptă împotriva Părinților”, căci toți aceștia primesc „o singură minte” prin lucrarea Duhului Sfânt. Cu toate acestea, Florovsky însuși lansa o veritabilă provocare pentru teologia ortodoxă viitoare în vederea realizării unei „sinteze” (neo)patristice, ceea ce demonstrează că această presupusă coerență a gândirii patristice nu era încă (pe deplin) realizată. În plus, Ch. Künkel (1989:272 nota 52) amintea că încă din anul 1931 Karl Barth a văzut la Florovsky o supralicitare a istoricității teologiei, în care este inclus și „elenismul creștin”, cu o estompare a dimensiunii eshatologice a Bisericii – în același timp, G. Florovsky observa cu un ochi critic tentativa de „dez-istoricizare” (*Entgeschichtlichung*) a Revelației la Barth. (Probabil însă că tocmai în acest punct s-ar fi fundamentat și apărarea Părintelui Florovsky față de concepția sa despre „elenismul creștin”: acesta constituie o *evidență istorică* stringentă în istoria Bisericii și nu poate fi eludată. Simultan, el era conștient și a afirmat în repetate rânduri că „dogmele nu epuizează experiența, la fel cum Revelația nu se epuizează în «cuvintele» sau în «literele» Scripturii. Experiența și cunoașterea Bisericii sunt cu mult mai cuprinzătoare și mai bogate decât articularea ei dogmatică.” Așadar, teologia „dogmatică” nu poate desființa, nici înlocui teologia „kerygmatică”. În perspectiva Eshtonului, plinătatea cunoașterii și înțelegerii, pe care o posedă Biserica, este doar gradual și parțial dezvoltată și mărturisită; cu toate acestea, „incompletitudinea” cu-

noașterii noastre de aici și acum nu-i afectează caracterul autentic și apodictic învățării Bisericii (G. Florovsky 1948:45-48), păstrată și continuată ca Sfânta Tradiție. Vezi C. Toroczkai 2014).

Dimensiunea etnică a teologiei Păr. Stăniloae a întâmpinat, la rândul ei, o serie de critici, fiind chiar considerată „o limită serioasă” a gândirii lui (I. Ică jr. 2000; M. Neamțu 2006). Afirmarea relației strânse, chiar a identității dintre românism și Ortodoxie, integrarea sa în Tradiția Părinților, denunțarea uniaturismului, afirmarea „unilaterală” a superiorității ortodoxiei românești asupra celorlalte tradiții creștine – toate acestea ar demonstra loialitatea față de Biserica Ortodoxă – ceea ce face să fie privit ca un „tradiționalist sau chiar fundamentalist” – precum și o „posibilă presiune politică exercitată asupra sa”, prețul plătit pentru a-și putea publica opera (idee comună la S. Rogobete 2001:261, A. Louth 1997:260, J. Henkel 2003 și E. Bartoș 1999:456, care susțin și ei o anumită atitudine negativă față de teologia apuseană, care ar alterna însă cu o anumită deschidere, rezultând o poziție oarecum ambiguă). În încercarea de a evita cenzura, teologul ar fi trebuit să adere la un „comunism naționalist” dezvoltat în timpul erei Ceaușescu, o împletire a practicii totalitare cu vechi tendințe naționaliste. Astfel, exemplul „Stăniloae” ar relua la o scară mai mică întreaga colaborare dusă de ierarhia Bisericii Ortodoxe Române cu statul comunist, care a dus la o veritabilă „simfonie” între cele două (Pentru mai multe detalii vezi O. Gillet 2001). Propriei lui Stăniloae i-ar fi o „viziune mitică” asupra țării sale, amestecată cu „mituri și exagerări”, reluată la bătrânețe „dintr-o perspectivă a nostalgiei”. Aceasta este însă o eroare, față de care s-ar impune luată o distanță critică; de-a lungul vieții sale Păr. Stăniloae ar fi avut „atitudini naționaliste cam exagerate”, complăcându-se în a juca rolul unui „teolog al poporului român”, al unui „profet” național (M. Bielawski 1998:95-102). (Se ajunge chiar la afirmații cel puțin bizare în care teologul apare în postura unui *guru*, alături de C. Noica, ridicat la „rang de cult prin anii '60” – adică exact perioada în care a fost închis, sic! – reprezentând liderii spirituali ai extremei dreapta

românești. G. Tamas 2001). Exemplul cel mai flagrant de exagerare îl constituie prezentarea României ca un paradis (cu un rol „mesianic” față de celelalte națiuni), aducându-se slavă poporului român și culturii lui exact în perioada cea mai grea de dictatură comunistă (M. Bielawski 1998:87-91).

Criticile făcute Părintelui Stăniloae sunt preluate și de un ierarh ortodox – singurul care a recunoscut, de altfel, colaborarea cu fosta Securitate (sic!) – pentru care afirmarea superiorității Ortodoxiei nu este altceva decât o concesie în fața presiunilor politice exercitate de comuniști, la care se adaugă „modul aproape barbar de a-l desființa pe unul din cei mai mari gânditori români, Lucian Blaga”. († Nicolae Corneanu, „Cuvânt înainte” la S. Rogobete 2001:5. În această „recomandare din suflet”, Mitropolitul Banatului afirma: „E regretabil că un teolog de talia preotului profesor Dumitru Stăniloae, care a trecut și prin închisorile comuniste, a făcut atare concesii pe care Silviu Rogobete nu ezită să le reliefeze. E încă un merit al său comparativ cu restul comentatorilor marelui teolog”. Vezi *Ibid.*, p. 6).

Dar o altă critică adusă, mult mai coerentă și mai validă decât cele anterioare, vizează o anume „mistică a naționalului” ce poate duce la extreme, de genul fenomenului mesianist „Noul Ierusalim” sau al „vizionarismului” de la Vladimirești. (Încercările Păr. Stăniloae de a valida „viziunile” lui Petru Lupu, pe baza citatelor din Sf. Grigorie Palama, se înscriu în acest cadru. Vezi D. Stăniloae 1939:179-235. Detalii la M. Urzică 1993 și M. Weber 2012:134 ș.u.) De asemenea, Păr. Stăniloae nu ar fi oferit soluții concrete la criza prin care trece poporul român, mulțumindu-se cu „punerea pe tapet” a „creștinismului românesc” ca viziune populară asupra lumii și tipul de „om comunitar” (dincolo de individualism și colectivism) al cărui „model îl dă satul românesc”. Acestea sunt dovada – spune Ioan I. Ică jr. (2002:545-546) – unei credințe nostalgice, cu accente antimoderne și anti-intelectualiste.

Lect. Dr. Ciprian Iulian TOROCZKAI

Gramata episcopală a mitropolitului Andrei Șaguna

(urmărire din p. 7)

niei Noastre cu darul Duhului Sfânt are pre sine vrednicie arhierescă și ocârmuirea bisericii pomenitei sale eparhii și putere după arătarea sf(in)tei biserici a Sfinții Cinstitori Cântăreți și Ipodiakon diacon și desăvârșit prezviter și protoprezviter, cătră aceia în mănăstiri egumeni și tot ce lui ca arhierelui de a Sa Maiestate preaindurat denumit iară de nou după dreptate și lege sfințit de așezământul bisericii încredințate și îngăduite a face și a lucra spre zidirea duhovniceștii sale turme; întru altele în cele dogmaticești și duhovnicești de lege atingătoare lucruri Arhiepiscopului acestuia a Carlovițului nu mai puțin și al Mitropolicescului Sinod după preainaltul așezământ este supus și are a să întoarcă. Drept aceea tuturor vouă carii în de D(umne)zeu scutita eparhie a Prințipatului Transilvaniei de rândul duhovnicesc sau mirenesc de toată dignitatea treapta, vrednicia, direcția și starea vă aflați de a Noastră sf(ân)ță Biserica a răsăritului neunită creștinilor are Preasfinția Sa domnul Andrei Șaguna prin această singhelie de episcopul vostru diețezan vi-l trimitem, arătân(d) vestea vi-l publicăm sfātuindu-vă și părintește încredințându-vă pe el de acela să-l cunoașteți aveți și să-l cinstiți întru toate cele bune și credincioase lui să vă aplecați și să vă supuneți ca învățătorului lor și ca turma păstorului său carele poartă pre sine fața Mai marelui Păstorilor a lui H(ri)s(tos) Mântuitoriu.

Datu-s-au în Mitropolia noastră în Carloviț, în 18 aprilie în Dumineca Tomii al anului Domnului 1848.

Smeritul emerit Arhiepiscop și Mitropolit Iosif Raiacici mitr(opolit)

Circulara mitropolitului Iosif Raiacici către credincioșii ortodocși români din Episcopia Transilvaniei, Carloviț, 18 aprilie 1848

„Iosif

Cu mila lui D(umne)zeu pravoslavnicul arhiepiscop al Carlovițului și al tot slaveno-sârbescului și românescului de lege grecească neunit din monarhia Austriei popor mitropolit și țezaro-crăieștii și apostoliceștii Maiestați actualnic sftenic din lăuntru.

Binecuvântaților protopresviteri, cucernicilor preoți, diaconi și toatei cete preoțești, înțelepților și de bun neam născuților domni, ostașilor și oastei, precum și tuturor de toată direcția și starea, neamul și vârsta dreptcredincioșilor creștini, cari se află în de Dumnezeu scutitul protoprezviterat, iubiților noștri în Duhul Sfânt fii, dar și pacea de la Domnul Dumnezeu și Mântuitoriu nostru Isus Hristos să se înmulțească.

Cu puterea direcției și a datorinții Nouă cătră ocârmuirea stării pravoslavnicii noastre greco-neunite biserici a răsăritului convenite despre urmarea și deplinirea vacantelor scaune arhieresti din inimă îngrijindu-ne, ca Voi credincioșilor, cari prin moartea celui mai de pe urmă arhieru al Vostru, a lui Vasilie Moga ați rămas săraci, să fiți îndelung lipsiți de pășunea voastră cea duhovnicescă și vacanta eparhie în ocârmuirea sa scădere să nu pătimizească, n-am lăsat în deșert Majestății Sale despre deplinirea aceiași eparhii și denumirea episco-

pului reprezentare a face; și deoarece a Sa Maiestate, după îndurarea Sa privind spre duhovnicesca trebuință a credincioșilor Săi supuși și spre rugarea noastră, precum și spre actul alegerii de la Turda, s-au milostivit pre preacinstitul arhimandrit Andrei Șaguna întru episcopul de Dumnezeu scutitei eparhii a Marelui Prințipat al Ardealului, preaindurat a-l denumi și pre El pentru sfințire la Noi a-l îndrepta au binevoit; iară Noi pre zisul arhimandrit Andrei Șaguna cu puterea Nouă de la Dumnezeu dată în 18 aprilie a(nul) c(urent) chemând darul preasfântului Duh întru episcopul Ardealului și a cetăților, orașelor și satelor ce se cuprind întru acela după orânduiala de biserică prescrisă l-am sfințit.

Drept aceea, Vouă, celor ce în de Dumnezeu scutitul protoprezviterat ... precum și de starea duhovnicescă așa și de cea mirenească vă aflați de sfânta noastră pravoslavnică mărturisire a răsăritului neunit creștinilor, pre bine numitul Preasfințitul domn Andrei Șaguna, ca pre adevăratul vostru episcop vestindu-l, clerului și poporului protoprezviteratului acestuia recomandăm: ca lui toată înalta prețuire, cinste și ascultare să-i deie și pe acela de aci înainte, ca pre legiuitul lor arhieru în biserici în ectenii și în alte obișnuite după locuri așezământul bisericii, în obișnuitul chip să-l pomenească, în treburile lor cătră dânsul să se întoarcă și de acolo să aibă toată trebuincioasa dezlegare a aștepta.

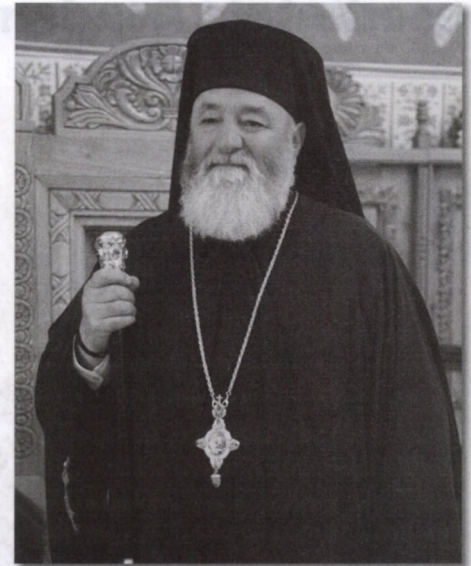
Datu-s-au în mitropolia noastră în Carloviț, în 18 aprilie, anul Domnului 1848.

Iosif Raiacici m.p. Arhiepiscop și Mitropolit

• AGENDA PASTORALĂ •

P.S. ILARION FĂGĂRĂȘANUL

Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului

Marti, 1 mai 2018. P.S. Ilarion a vizitat schiturile din comunele Cristian și Augustin în vederea realizării lucrării „Repertoriul schiturilor și mănăstirilor ortodoxe Românești”.

Duminică, 6 mai 2018. Preasfințitul Părinte Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a liturghisit la Făgăraș – biserica „Sfântul Ioan Evanghelistul”, alături de părintele protopop Dr. Marius Corlean și un sobor de preoți.

Marti, 8 mai 2018. Dimineața P.S. Sa a fost prezent la Catedrala Mitropolitană, participând atât la slujba Utreniei cât și la Sfânta Liturghie.

Sâmbătă, 12 mai 2018. Dimineața, P.S. Ilarion a participat alături de Î.P.S. Teodosie al Tomisului, în paraclisul „Sfinții Brâncoveni” de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, la un Tedeum prilejuit de simpozionul „Sfinții răsăriteni și apuseni” ținut în Aula Academiei Sâmbăta de Sus.

Duminică, 13 mai 2018. A liturghisit la Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, din localitatea Sânpetru, jud. Brașov.

Marti, 15 mai 2018. Dimineața P.S. Ilarion a fost prezent la Catedrala Mitropolitană, apoi la birou unde s-a întâlnit cu maica stareță Dionisia de la Mănăstirea „Sfânta Treime” – Orlat și a participat la ședința Permanenței.

Miercuri, 16 mai 2018. Dimineața P.S. Ilarion a fost prezent la Catedrala Mitropolitană apoi la birou unde

s-a întâlnit cu majoritatea stareților și egumenilor de schituri și mănăstiri din Arhiepiscopia Sibiului.

Joi, 17 mai 2018. Preasfințitul Părinte Ilarion a săvârșit Sfânta Liturghie la Schitul „Duminica Sfinților Români”, comuna Augustin, jud. Brașov cu ocazia hramului acestui așezământ monahal.

Sâmbătă, 19 mai 2018. P.S. Ilarion a fost prezent la mănăstirea Brâncoveanu – Sâmbăta de Sus.

Duminică, 20 mai 2018. A liturghisit la Mănăstirea „Sfânta Treime”, comuna Sibiel, jud. Sibiu. Seara a oficiat slujba Vecerniei unită cu Litia la biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena”, din Sibiu.

Luni, 21 mai 2018. A oficiat Sfânta Liturghie din ziua de praznuire a Sfinților Împărați Constantin și Elena la Mănăstirea „Nașterea Maicii Domnului” din Făget, comuna Beclean, sat Bohoț, jud. Brașov.

Joi, 24 mai 2018. P.S. Ilarion participă la lucrările Sfântului Sinod împreună cu Î.P.S. Laurențiu.

Vineri, 25 mai 2018. Dimineața P.S. Ilarion a fost prezent la Catedrala Mitropolitană, iar după-amiază a plecat la Mănăstirea Brâncoveanu – Sâmbăta de Sus.

Duminică, 27 mai 2018. A oficiat Sfânta Liturghie în Duminica Cincizecimii, a Pogorării Duhului Sfânt la Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului (Sf. C-tin Brâncoveanu)”, comuna Sâmbăta de Sus, jud. Brașov.

Luni, 28 mai 2018. Preasfințitul Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a oficiat Sfânta Liturghie la Catedrala Mitropolitană din Sibiu.

Marti, 29 mai 2018. Cu ocazia sfârșitului de an școlar, Preasfințitul Părinte Ilarion Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, a liturghisit la Făgăraș – biserica „Sfântul Ioan Evanghelistul”, alături de părintele protopop Dr. Marius Corlean, de pr. Vasile Stan și un sobor de preoți profesori ai Seminarului teologic.

Joi, 31 mai 2018. A fost prezent la Capela Facultății de Teologie din Sibiu unde a oficiat, în prezența Î.P.S. Laurențiu, slujba Tedeumului, apoi a participat la ședința de instituire a membrilor Adunării Eparhiale și a Consiliului Eparhial.

Ierod. Ciprian PĂSĂRICĂ

Donatismul și ispita puritanismului (IV)

(urmare din p. 10)

(*patientia*) și orice ar încerca sau face în aroganța lor prin practicile necumpătării ei, să îndurăm totul prin virtutea calmului (*totum tranquillitatis virtute tolerantis*). Nedreptății să nu i se răsplătească cu nimic rău (Rm 12, 17), căci într-adevăr trebuie să-I slujim lui Dumnezeu, fiind o nebulie să ne însușim răzbunarea [ce stă în] mâinile [Lui] (Rm 12, 19), mai ales atunci când credința noastră ar trebui să ne dea certitudinea că orice lucru am îndura de la astfel de oameni din pricina nebuliei lor, se va socoti la Dumnezeu drept dar al martiriului [Optatus de Mileve, App. 9, CSEL 26, p. 213].

Și acest pasaj din scrisoarea adresată episcopatului african exprimă aceeași frustrare și neputință a împăratului de a-i determina pe donatiști să renunțe la schismă, deși le-a făcut repetate concesii și a încercat chiar să obțină cu forța recunoașterea lui Cecilian, lipsindu-i de lăcașurile de cult și expunându-i unor tratamente mai dure cu speranța că privațiunile îi vor face mai concilianți sau chiar îi vor determina să pună capăt rezistenței față de Biserica din care s-au desprins, readucându-i la unitatea mult dorită de Constantin.

Este evident și faptul că împăratul desconsideră poziția donatistă și am putea spune că, după cum schismaticii au rămas neclintiți în convingerile lor formulate îndată după alegerea lui Cecilian ca episcop al Cartaginei, la fel și Constantin cel Mare își menține cu fermitate judecata exprimată încă din 312 când îi acuza că „stăruie în nebulia lor”. Concesiile făcute dizidenților vin cu prețul unui ton condescendent și al construirii unei retorici a dezaprobării, elemente care pot fi identificate și în epistola adresată de Constantin episcopilor africani în anul 330, ultimul document alcătuit în timpul domniei lui pe această temă. Textul exprimă și mai clar dezaprobarea augustului care nu ezită să-i caracterizeze pe susținătorii lui Donatus ca nebuni, încăpățânați, bolnavi și puși în slujba satanei. Lehamitea împăratului devine și mai evidentă din poziția

lui ca episcopii catolici numidieni să nu mai încerce să își recâștige biserica din Cirta, ocupată abuziv de donatiști, asigurându-i că le va construi o nouă biserică, doar să nu mai aibă nicio legătură cu acești dizidenți lipsiți de bun-simț și de dispoziție spre dialog. Din contră, aceștia trebuie lăsați în grija lui Dumnezeu:

Într-adevăr, din această (situație) judecata Dumnezeului Celui Preaînalt se vede mai mare și mai dreaptă, că El îngăduie astfel de oameni cu calm și condamnă cu răbdare toate nelegiuirile pe care ei le comit, suportându-le, de vreme ce Dumnezeu a făgăduit că El este Răzbunătorul tuturor [Optatus de Mileve, App. 10, CSEL 26, p. 215].

Desigur, relaxarea restricțiilor ce-i vizau pe donatiști poate fi văzută și în contextul mai larg al politicii interne a Imperiului Roman și mai cu seamă pusă în legătură cu conflictele dintre Constantin cel Mare și Liciniu. Astfel se poate observa că în momentul instalării primelor animozități dintre cei doi augusti între 314 și 316, fiul lui Constantin Chlora alege calea dialogului și a sinoadelor, iar după înțelegerea războiului civil, Constantin intervine mai brutal în chestiunea donatistă și, nefiind presat de alți factori, își poate permite micile tulburări din Nordul Africii. Totuși în 321, tensiunile dintre Liciniu și cumnatul său reapar după ce Constantin încalcă prevederile tratatului de pace din anul 316, intrând cu trupe pe teritoriile lui Liciniu în urmărirea unor sarmați ce-i invadaseră posesiunile. Situația s-a repetat câteva luni mai târziu, când Constantin îi atacă pe goții ce devastau Tracia, motiv pentru care augustul Orientului îl acuza de încălcarea înțelegerii și începe pregătirile pentru un nou război civil. De aceea suspendarea restricțiilor și enunțarea toleranței ar surveni într-un moment în care împăratul avea nevoie de provincialii africani, dar și de asigurarea loialității acestei regiuni care furniza proviziile de grâu necesare Romei și Italiei întregi.

Coincidență sau nu, intervalele de conflict politic corespund celor în care împăratul Constantin cel Mare se

arată conciliant. Dar chiar și atunci el rămâne convins că donatiștii se găsesc într-o mare rătăcire și este frustrat de încăpățânarea cu care aceștia își susțin cauza. Totuși după anul 324, când devine singurul stăpânitor al Imperiului Roman, Constantin nu mai reia prigoana schismaticilor, decizie influențată, pe de o parte, de agravarea crizei ariene care a dus la convocarea Sinodului I Ecumenic (Niceea – 325), dar și de convingerea că rezistența donatistă consolidată de-a lungul unui deceniu nu mai poate fi spulberată decât de judecata divină, așa cum s-a putut vedea din cele două texte constantiniene din anul 321, respectiv 330.

Dincolo de aceste mici detalii rămânem uimiți în fața convingerii donatiștilor că ei sunt „fiii martirilor” care constituie „Biserica adevărată” și ne frapază abilitatea cu care au reușit să își construiască o identitate în jurul noțiunii de martiraj într-o epocă în care, cel puțin teoretic, între creștinism și Imperiu nu mai exista un conflict. Totuși, folosindu-se de orice prilej care antagoniza autoritățile cu dizidenții, aceștia nu ratează niciun moment pentru a se prezenta ca victimele agresiunilor unui împărat care nu se dovedește cu nimic mai bun decât persecutorii Dioclețian și Galeriu, în timp ce donatiștii se prezintă drept descendenții autentici ai martirilor și nu ezită ei înșiși să devină martiri când situația o impune. Autoritatea acumulată prin sacrificiul dizidenților conferă grupării donatiste un elan greu de stăvilit, dar și o autosuficiență tipică care alimentează și mai mult aroganța „pușinilor aleși”, radicalizându-i pe o cale tot mai distantă de preceptele evanghelice. Intrăți pe acest făgaș care escaladează zi de zi în situații tot mai aberante, prezentate drept încercări ce trebuie depășite cu aceeași obstinație, schismaticii ajung la săvârșirea de atrocități înfiorătoare, care nu au nimic în comun cu spiritualitatea, noblețea morală și tezaurul liturgico-dogmatic pe care pretind că le întrușează și protejează. Dar asupra acestor aspecte vom stăruie în materialul următor.

• TELEGRAFUL EVENIMENT •

Președintele Academiei Române, IOAN AUREL POP, a conferențiat la Sibiu

după ierarhie, după supunere, după onoare, după privilegiu, neîncăpând în mintea lor ideea de egalitate. Ideea de egalitate este o cucerire a lumii moderne și atunci este evident că între aceste componente credința a jucat un rol fundamental. (...) Dacă ar fi să stabilim împreună care sunt stâlpii identității noastre, ei trebuie să fie la fel cam la fiecare națiune, dar uneori există diferențe de ierarhizare. De pildă, poporul evreu nu se adună prin limbă în primul rând, ci prin credință. Evreii sunt vorbitori de mai multe limbi, sunt unii care nu știu limba oficială din statul Israel, care înseamnă o reînviere modernă a limbii ebraice și totuși se consideră o națiune. La noi, cred că alături de credință, limba a fost factorul fundamental. (...) Forța de coeziune a credinței ne-a așezat împreună și cea mai mare primejdie care s-a ivit la finalul Evului Mediu a fost momentul Reformei protestante, care aici, la Sibiu, a avut ecou prin comunitatea sașilor, Sibiu fiind «Hauptstadt», «Hauptstuhle», principalul scaun și principalul oraș, administrativ vorbind. (...) Termenul etnic «valah» are și componentă religioasă, pentru că în loc să ne zică uneori «schismatici» sau altfel, ne ziceau «valahi» și prin aceasta înțelegeau creștini răsăriteni, pentru că eram singurul popor din această zonă care eram de credință a Răsăritului. Această credință ne-a ținut uniți împreună și când Nicolae Iorga a venit la sfârșitul secolului al XIX-lea pentru prima oară în Transilvania a observat taina aceasta cea mare a supraviețuirii noastre, care după el avea două elemente de bază: Biserica și satul. Și-a intitulat cartea «Sate și preoți în Ardeal» și a explicat celor din vechiul Regat că prin sat și prin Biserica ținută de preoți care erau și învățătorii poporului am reușit să păstrăm credința. Păstrându-ne credința, ne-am păstrat și naționalitatea», a spus Ioan Aurel Pop.

Preoții din cele cinci protopopiate ale județului Sibiu au participat vineri, 8 iunie, la ultima conferință preotească de primăvară din acest an din Arhiepiscopia Sibiului. Preoții și toți participanții au ascultat prelegerea președintelui Academiei Române și rector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop.

Aula „Mitropolit Ioan Mețianu” a Facultății de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” din Sibiu a fost plină la conferința susținută de președintele Academiei Române. Alături de preoții din cele cinci protopopiate din județul Sibiu (Sibiu, Mediaș, Avrig, Agnita și Săliște) au participat la evenimentul academic mai multe cadre didactice de la Facultatea de Teologie din Sibiu, dar și de la alte facultăți din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, reprezentanți ai instituțiilor de cultură din oraș, studenți și numeroși oaspeți.

Conferința preotească a fost prezidată de Înaltpreasfințitul Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului. Alături de ierarh și de oaspetele de la Cluj-Napoca s-au aflat rectorul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, prof. univ. dr. Ioan Bondrea, decanul Facultății de Teologie din Sibiu, pr. prof. univ. dr. Nicolae Chifăr, prodecanul instituției, pr. prof. univ. dr. Aurel Pavel și consilierul cultural eparhial, pr. lect. univ. dr. Emanuel Tăvală.

„Vreau să-i mulțumesc din tot sufletul invitatului nostru de onoare, domnul președinte al Academiei Române, prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop. Trebuie să-l prezentăm așa cum îl cunoaștem noi și așa cum știm că a fost dintru început: un om atât de apropiat Bisericii, crescut în Biserică, devotat Bisericii și neamului, sprijinitor al tuturor acțiunilor noastre și amintim acel deziderat de a redobândi ceva de la moștenirea Gojdu, iar domnul președinte al Academiei Române a fost printre fondatorii acestei inițiative de a redeschide fundația Gojdu, împreună cu părintele Aurel Pavel”, a spus ierarhul la începutul conferinței.

Un mesaj de bun-venit a venit și din partea rectorului universității sibiene.

„Mă bucur că domnul rector Ioan Aurel Pop este aici și oare unde putea, în acest an aniversar să fie președintele

Academiei Române în Sibiu dacă nu în Universitatea «Lucian Blaga», în Facultatea de Teologie, o facultate reprezentativă a universității, discutând astăzi despre unitate prin credință și neam, dar mai ales discutând despre adevărurile istorice”, a spus rectorul Ioan Bondrea.

Stâlpii identității: credința și limba

Prelegerea prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop s-a intitulat „Contribuția Bisericii la promovarea conștiinței naționale a poporului român și la făurirea statului unitar modern”. Președintele Academiei Române a evidențiat în cuvântul său principalele elemente de cultură, limbă și credință care i-au ținut pe români uniți de-a lungul secolelor și care au contribuit la realizarea unirii într-un singur stat.

„Cine zice că unirea s-a făcut pripit și târziu pentru că n-am avut coeziune fie nu știe ce zice, din ignoranță, fie știe bine ce zice și vrea să ne atragă pe căi rătăcite sau să ne defăimeze. Românii din Evul Mediu nu pot fi acuzați că au trăit după rânduiești care nu existau în Evul Mediu. În Evul Mediu nu există nici libertate, nici egalitate, nici fraternitate, nici democrație, nici liberalism, nici individualism. În Evul Mediu oamenii se ghidau după cu totul alte principii și în funcție de aceste principii trebuie să-i judecăm pe oameni, iar aceste principii sunt egale ale unor noțiuni fundamentale morale. Oamenii Evului Mediu se ghidau după credință,

Ștefan MĂRCULEȚ

REDACTOR-ȘEF:

Î.P.S. Dr. LAURENȚIU STREZA

COLEGIUL DE REDACȚIE

Senior-editori: Pr. Academician Mircea Păcurariu; Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan. **Secretar de redacție:** Pr. Lect. Dr. Emanuel Tăvală. **Membri:** Pr. Conf. Dr. Constantin Necula, Conf. Dr. Lucian Grozea, Diac. Dr. Ștefan L. Toma, Pr. Dr. Cristian Muntean, Pr. Dr. Vasile Gafton. **Responsabil ediție online:** Vicențiu-Dragoș Bășa.

ISSN 1223-8392

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se primesc pe adresa: Redacția „Telegraful Român”, 550179 – Sibiu, str. Mitropoliei, nr. 35; e-mail: telegrafulroman@yahoo.com. Articolele nepublicate nu se înapoiază.

ABONAMENTUL pentru anul 2018 este de 48 lei; cod IBAN RO34 RNCB 0227 0360 5879 0001. BCR Sibiu, str. Emil Cioran, nr. 1. Cod fiscal 44 79 403.

Tiparul executat la *Tipografia Șaguniana* – Sibiu